

Sociální pedagogika a její etický rozměr ve vztahu k etiketě

Bc. Marie Ronzová

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marie Ronzová**
Osobní číslo: **H17417**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sociální pedagogika a její etický rozměr ve vztahu k etiketě**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti etiky a etikety v sociální pedagogice.

Příprava metodiky výzkumné části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu ve formě rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- SVOBODOVÁ, Zuzana, MUCHOVÁ, Ludmila, Jaroslav KOHOUT a Radim PALOUŠ.**
K etické výchově. Praha: Nakladatelství Milada Karez, 2011. ISBN 978-80-905117-0-5.
- KORIM, Vojtech a kol.** Prameny etickej výchovy v európskom kontextě. Banská Bystrica: PF UMP, 2008. ISBN 978-80-8083-661-0.
- HEIDBRINK, Horst.** Psychologie morálního vývoje. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-154-1.
- LINVILLE, Mark D.** Je vše dovoleno? Návrat domů, 2003. ISBN: 80-7255-081-0.
- GIOVANNI, Della Casa.** Galateo: Or, the Rules of Polite Behavior. Univ of Chicago Pr, 2013. ISBN 9780226010977.

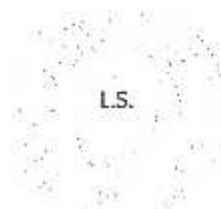
Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **21. listopadu 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **18. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 21. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 17.4.2019

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47a Zveřejňování studentských prací;

²⁾ Vysoká škola nevybídělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výpisů obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Zvlášť zveřejnění stanoví užití předpisů vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovních vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý z ní může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nřhoň za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené učitelem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyžadujících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-ň autor takového díla sdělit svalemi bez vřdného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybněho projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout licenční, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z vřdněku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřené příspěvi na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až da jejich skutečné výše; přitom se přiměřené k vřdněku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá souvislostmi mezi sociální pedagogikou, etikou a etiketou a jejím praktickým využitím v pedagogice a sociální pomoci. Teoretická část se opírá o odbornou literaturu a vysvětluje rozdíly mezi etikou, mravností a etiketou. Představuje osobnosti etiky a etikety, jejich myšlenky a přínos pro společnost. Etické principy jsou aplikovány na sociální pedagogiku jako prevence sociálně-patologických jevů. Praktická část je postavena na kvantitativním výzkumu, zkoumající názory na etickou výchovu a jejich praktickou využitelnost u žáků středních škol.

Klíčová slova: etika, etiketa, sociální pedagogika, výchova, společnost, morálka, mrav.

ABSTRACT

Diploma thesis is focused on social pedagogy, ethics and etiquette and practical help in pedagogy and social assistance. The theoretical part is based on professional literature and explains the differences between ethics, morality and etiquette. It acquaints characters of ethics and etiquette, their philosophies and their contribution to society. Ethical principles are applied to social pedagogy as a prevention of socio-pathological phenomena. The practical part is focused on quantitative research, examined opinions on ethical education and their practical applicability to middle school pupils.

Key words: ethics, etiquette, social pedagogy, education, society, morality, morals.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD., za cenné rady, informace, ochotu a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Děkuji také své rodině a přátelům za podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY ETIKY A ETIKETY	10
1.1 VZTAH ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY K LITERATUŘE	11
1.2 VZTAH ZKOUMANÉHO TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	14
2 VYMEZENÍ POJMŮ	16
2.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	16
2.2 ETIKA	17
2.3 ETIKETA	18
2.4 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	19
3 HISTORIE ETIKY	20
3.1 ETIKA V ANTICE	20
3.2 ETIKA VE STŘEDOVĚKU	21
3.3 ETIKA V NOVOVĚKU	22
3.4 ETIKA 19. STOLETÍ	23
4 ETIKA V ČR	27
5 ETIKETA V ČR	30
6 ETIKA A ETIKETA JAKO FORMA ŽIVOTNÍ POMOCI V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
7 VÝZKUMNÁ ČÁST	36
7.1 PŘEDMĚT VÝZKUMU.....	37
7.2 CÍL VÝZKUMU	37
7.3 METODIKA VÝZKUMU	38
8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	41
8.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	41
8.2 SHRnutí VÝZKUMU.....	63
8.3 DISKUZE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	64
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	74
SEZNAM GRAFŮ	75
SEZNAM TABULEK	76
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Téma diplomové práce bylo zvoleno jako variace na téma sociální pedagogika a její etický rozměr, aby mohlo lépe vystihnout význam a propojení etiky a etikety v sociální pedagogice. Snaží se tak regovat na problémy české společnosti jako je pokles morálních hodnot a výskyt sociálně patologických jevů.

Hodnoty jako jsou úcta, pravdomluvnost a respekt se pomalu vytrácí. Přitom se jedná o základní etické hodnoty, které by nám měly být vštěpovány rodiči od útlého věku a nadále by nás měly provázet po celý život. V minulosti byla nositelem dobrých mravů etiketa. Etiketa zahrnuje seznam psaných pravidel jak se v určité situaci chovat. Ano, tato pravidla nás mohou omezovat. Na druhou stranu nám ale garantují, že okolí s námi bude jednat se stejným respektem a úctou bez ohledu na to, do jaké situace se dostaneme. A právě taková pravidla a záruky v české společnosti chybí. Etiketa v českých školách se omezila na videoprojekci krátkých vzdělávacích filmů Ladislava Špačka v hodinách občanské výchovy, kde jsou prezentovány strojené situace ze „světa dospělých“ a v dětském pozorovateli vyvolávají dojem, že takto se chováme pouze v mimořádných situacích, nikoliv každodenním životě.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část nabízí ucelený přehled o historii etiky a etikety, jejich osobnostech a dílech. Neopomíná historické souvislosti a okolnosti v běhu dějin. Zabývá se myšlenkami antických filozofů, středověkých učenců, novověkých filozofů a současných autorů pedagogické a filosofické literatury. Cílem teoretické části je seznámit čtenáře historickou i aktuální souvislostí etiky a pedagogiky a jejich praktického přínosu pro výchovu a sociální pedagogiku.

Praktická část je tvořena kvantitativním výzkumem. Dotazníkovým šetřením byly zkoumány zkušenosti žáků středních škol s etickou výchovou. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou názory a postoje k předmětu etická výchova a využitelnost etické výchovy v jejich současném i budoucím životě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY ETIKY A ETIKETY

První část diplomové práce je zaměřena na teoretické poznatky týkající se problematiky sociální pedagogiky, etiky a etikety. Téma etiky a etikety je v sociální pedagogice velmi široké a proto jsou jejich jednotlivé oblasti seřazeny do kapitol, kde jsou podrobněji rozebrány. V podkapitolách nalezneme teoretické definice autorů zabývajících se pedagogikou, etikou a filozofií. Současně se práce zabývá souvislostí mezi jednotlivými oblastmi a definuje jejich vztah.

Jak můžeme chápat sociální pedagogiku? Dle pedagogického slovníku (Průcha, Mareš, Walterová, 1995, s. 203) představuje sociální pedagogika aplikovanou vědu zabývající se výchovou rizikových a sociálně znevýhodněných skupin mládeže a dospělých. Zaměřuje se na výchovu a pomoc rodinám s výskytem sociálně patologických jevů, mládež ohroženou drogami nebo na osoby propuštěné z výkonu trestu. Při práci se sociálně znevýhodněnými skupinami musíme jednat dle určitých zásad. Poskytované služby či pomoc by měly vždy respektovat jedince a zároveň respektovat i pomáhajícího. Právě proto je třeba zmínit etický rozměr takové pomoci. Lidé, kteří jsou klienty sociální pomoci, mají minulost, kterou si s sebou nesou. Mnohdy se jedná o pohnutý osud, někdy o nezáviděníhodnou situaci zaviněnou vlastním přičiněním, ale i o naprosto normální vývoj života lidské bytosti žádající o radu. Ani v jednom z těchto případů nepřichází klienti s automatickou důvěrou v sociálního pracovníka. Důvěra klienta stojí úsilí a musíme si ji zasloužit. Jedině pak může vzniknout spolupráce, která povede k pozitivní změně.

Jednou ze složek sociální pedagogiky je výchova. Definici výchovy z roku 1994 popisuje Bakošová (2008, s. 51) jako záměrnou činnost působící na procesy učení a socializace s cílem přeměnit člověka. Takováto přeměna je součástí sociokulturní evoluce a je v přeneseném významu slova rovna výrazu socializace. V užším smyslu se jedná o záměrné, plánované, cílevědomé působení vytvářející nové hodnotové postoje, mravní chování a přesvědčení jedince. Výsledkem výchovy je kultivovaná bytost připravená čelit problémům současné civilizace.

Kořeny etiky, výchovy a prakticky i kořeny sociální pedagogiky můžeme nalézt v antické filozofii. „Filozofie je univerzální nauka o celku všeho jsoucího, o bytí světa a existenci člověka, o jeho poznávání pravdy a mravním jednání.“ (Vebrová, Krajíček, 2006, s. 104) Dle Platónova pojetí má výchova vést občana k vlastní zodpovědnosti a projevuje se úspěšným zvládnutím sociálních funkcí. Osamostatnění jedinci se pak stanou příkladem

pro ostatní členy skupiny (Jůva, 1997, s. 9). Soulad mravních zásad a shoda slov a činů je cíl života antických filosofů. Antickým pojetím etiky se budeme hlouběji zabývat v kapitole Etika v Antice.

Stejně jako v antice, tak i dnes se snažíme vybudovat společnost stojící na pevných pilířích řádu. Zároveň je v takové společnosti potřeba budovat prostor pro osoby vyžadující pomoc a podporu. Jen taková společnost, počítající se slabšími členy, má možnost prosperovat, být silná a nadále se rozvíjet.

Můžeme tedy tvrdit, že filozofie a etika dávají rozměr a náplň sociální pedagogice jako životní pomoci.

1.1 Vztah zkoumané problematiky k literatuře

Diplomová práce čerpá z odborné literatury vztahující se ke zvolenému tématu. V této kapitole se budeme věnovat domácím, zahraničním a cizojazyčným publikacím. Jednotlivé publikace jsou roztríděny dle svého původu. Představíme si zde autory, krátký obsah jejich díla a vyjádříme souvislost publikace s obsahem tématu naší diplomové práce.

Domácí

Dějiny filozofie, Emanuel Rádl, 1932

Profesor Emanuel Rádl byl významný český biolog, filozof a protestantský teoretik. Ve své publikaci chronologicky seřazuje a podrobně popisuje vývoj filosofie od antiky po středověk. Autor se zabývá duchovním vývojem západní civilizace, kterou jako červená nit dějin protkává víra v budoucnost, usilování člověka o život a osobní rozvoj lidského jedince. Rádlova kniha je nejen o filosofii, ale i o filosofování a učí čtenáře přemýšlet.

Profesor Josef Lukl Hromádka, teolog a sociální pedagog označil profesora Rádla za Dona Quijotea české filosofie.

Toto dílo se pro nás přínosně dotýká problematiky filosofie, etiky, sociální pedagogiky a životní pomoci s odkazem na jejich vztah a vzájemné ovlivňování. Profesor Rádl byl obdivovatel T. G. Masaryka, který je zmiňován v kapitole etika 19. století.

Metody pedagogického výzkumu, Miroslav Chráska, 2016

Publikace objasňuje podstatu kvantitativního pedagogického výzkumu. Autor se zaměřuje jak na běžně používané metody, tak i na ty méně časté. Velmi srozumitelně je zde vysvětleno, jak postupovat při sběru dat, vyhodnocení a interpretaci výsledků.

Poznatků z této literatury budeme využívat v praktické části diplomové práce.

Pedagogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce, sociální pedagogiky a andragogiky, Jaroslav Balvín a Júlia Prokaiová, 2013

Docent Jaroslav Balvín se ve své praxi zaměřuje na filosofii výchovy a multikulturní výchovu v aplikaci na romologická témata. V současnosti působí v Ústavu pedagogických věd Univerzity Tomáše Bati. Společně s kolegyní Prokaiovou se ve své publikaci zabývají sociální prací na Slovensku, jejím historickému vývoji a interdisciplinárním vztahům k etice, pedagogice a filosofii. Součástí publikace je i výzkum, který zjišťuje úroveň připravenosti studentů sociální práce na jejich budoucí profesi.

Tato publikace popisuje formy vazeb etiky na pedagogiku a je přínosným podkladem a teoretickou oporou při popisu vztahu mezi sociální pedagogikou, etikou a etiketou.

Sociální pedagogika ako životná pomoc, Zlatica Bakošová, 2008

Docentka Zlatica Bakošová je slovenskou autorkou zabývající se sociální pedagogikou a jejími teoretickými východisky. Dle autorky představuje sociální pedagogika formu životní pomoci. Publikace se zabývá řešením problémů ve škole a rodině a definuje roli sociálního pedagoga včetně jeho kompetencí a uplatnění.

Myšlenka sociální pedagogiky jako životní pomoci docentky Bakošové je zásadní pro tuto diplomovou práci. Díky zlepšování kvality poskytované pomoci můžeme lépe reflektovat potřeby osob, které takovou pomoc potřebují.

Sociopatologie pro sociální pracovníky, Pavel Mühlpachr, 2008

Profesor Mühlpachr působí na fakultě pedagogiky Masarykovy univerzity. Jeho monografie poskytuje ucelený pohled na problematiku sociálně patologických jevů v současné společnosti. Autor analyzuje jevy, jako jsou kriminalita, závislost,

sebevražednost v kontextu životního stylu 21. století. Kniha nabízí také preventivní a výchovné opatření proti takovému typu projevů a zabývá se i rolí sociálního pracovníka ve výchovném procesu.

Publikace v této diplomové práci plní odborně-terminologickou roli v souvislosti se sociálně patologickými vlivy.

Stručné dějiny pedagogiky, Vladimír Jůva st., Vladimír Jůva ml., 2007

Autoři, kteří jsou v rodinném vztahu otec-syn, podávají ve své publikaci přehledný a mimořádně rozsáhlý vývoj pedagogiky a výchovy. V šesti kapitolách popisují počátky výchovy ve starověku, výchovu ve středověku, pedagogické myšlení 17. - 20. století a novodobou českou pedagogikou. Historické změny výchovy jsou doplněny o politické události, filosofické myšlenky a socio-kulturní vlivy dané doby. Díky této komplexní sondě do minulosti, může čtenář čerpat esenciální vědomosti pro budoucí studium filozofie, psychologie či sociologie.

Zahraniční

Filozofické základy výchovy, Wolfgang Brezinka, 1996

Autor je německý pedagog a filosof výchovy a vzdělávání. Ve své publikaci se zabývá výchovou v rodině, škole a ostatních výchovných zařízeních. Klade si otázku, jaké jsou morální kvality učitelů a vychovatelů, jaké hodnoty vyznávají, odkud pochází pesimismus a nihilismus, kde se v kulturách bere zlo a jak před zlem můžeme chránit naši mládež.

Kniha slouží jako návod pro pedagogy a vychovatele, apeluje na mravní postoje a vytváří tak formativní filosofii výchovy.

Úvod do etiky, Arno Anzenbacher, 2001

Kniha rakouského filozofa a teologa A. Anzenbachera je u nás známa již od roku 1987, kdy v samizdatu vyšel její první překlad od profesora Karla Šprunka z filozofické fakulty Karlovy univerzity. Ve své teoretické filosofické reflexi vychází Anzenbacher z Aristotela, Tomáše Akvinského, Immanuela Kanta a G. W. F Hegela. Filosofii autor pojímá jako trojí proud vycházející ze tří různých východisek, tyto proudy si však neodporují, ale rozvíjejí

se v jeden související celek. Publikace se zabývá poznáním, etikou, antropologií a existencialismem. V souvislosti s naší diplomovou prací je Anzenbacherovo dílo čtenářsky náročnějším kusem, vysvětlující etiku a probouzející zájem o filozofické myšlení.

Cizojazyčná

Il Galateo: overo de' costumi, Giovanni Della Casa, 1558

Kniha *Slušnost: tak byli oblečeni*, v přeneseném významu zásady slušného chování, byla napsána florentinským diplomatem Giovannim Della Casou, který zasvětil svůj život společenskému chování. Kniha byla poprvé publikována v roce 1558 v Benátkách. Místo první publikace si nevybral autor náhodou. Benátky byly tou dobou kolébkou nejen italské renesance, ale i velmi dobře fungujícího obchodu, provozovaným nově vzniklou střední třídou, která se stávala čím dál tím víc bohatší a vlivnější. Logicky pak byla v Benátkách sousta neprovdaných mladých dcer toužících po sňatku, které měly svoji urozenost a dobré způsoby předvádět na různých společenských událostech. A k takovému dobře zvládnutému defilé měla sloužit tato příručka. Kniha se záhy stala velmi oblíbenou a v následujících letech byla přeložena do francouzštiny, angličtiny, latiny, španělštiny a němčiny. Della Casa tak postavil základy moderní etikety, odkud již pět století čerpají společenské informace generace po celém světě. Vzhledem k původu autora, je *Il Galateo* napsáno tzv. vysokou italštinou, která je v Itálii velmi ceněna. Giuseppe Baretti, významný kritik 18. století napsal, že toto pojednání je ta nejelegantnější kniha, kterou v Itálii máme. Kniha vychází v aktualizovaném vydání dodnes.

Pro tuto diplomovou práci je dílo *Il Galateo* zásadní. Jedná se o esenciální formu psané etikety, základní stavební kámen společenských příruček.

1.2 Vztah zkoumaného tématu k sociální pedagogice

Pokud si položíme otázku, jaká je souvislost mezi etikou a sociální pedagogikou, její odpovědí bude herbartismus. Herbartismus je směr vycházející z učení německého filosofa a pedagoga Johanna Friedricha Herbart. V tomto směru dochází k propojení pedagogiky s psychologií a etikou. Herbart využíval filosofii k objasňování a používání správných pojmů. Pedagogiku vnímal jako vědu, která vychovává mnohostranně zaměřené jedince

se silnou vůlí a vysokou úrovní mravnosti. Postupy, používající se v pedagogice, by podle Herbarta měly být vždy zdůvodnitelné filosofii a opřeny o psychologické poznatky. Z jeho koncepcí následně vychází experimentální psychologie. (Průcha, 2000, s. 45)

Toto spojení tedy není nic nového. Kombinace etiky a pedagogiky nám může nabídnout vysvětlení a zároveň i řešení na mnoho současných problémů. A že takových problémů není málo. Zřejmě jako každá generace, tak i ta naše si stěžuje na chování mládeže. Ve školách se vyskytuje šikana, jejímiž oběťmi nejsou jen žáci, ale i pedagogové. V roce 2016 stanuli před soudem dva mladiství, kteří rok verbálně a později i fyzicky napadli svou učitelku. Své počínání si točili na kameru. Učitelka zemřela na následky mrtvice způsobené vysokým stresem. (zdroj:http://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/soud-sikana-trebesin.A161207_150926_krimi_cen)

Takové extrémny se ale netýkají jen mládeže, podobné chování můžeme pozorovat i u dospělých. Stačí se podívat na komentáře pod zprávami zpravodajských webů nebo diskuze na sociálních sítích. Toto chování se ale neskryvá jen pod anonymitou internetového prostoru, ale můžeme se s ním setkat na ulici nebo v zaměstnání.

Součástí pedagogiky je i prevence sociálně patologických jevů. V těchto případech je samozřejmě důležité postupovat podle preventivních opatření, ale jen to nestačí. Je třeba vytvořit silné a hodnotné morální prostředí, které dá prostor pro vývoj a rozvoj správného chování. K tvorbě takového prostředí je třeba využít všech vědeckých poznatků, které máme. Zdroje jsou široké. Pedagogikou a filosofií se lidstvo zabývá téměř již 3000 let. Jako metodu stačí použít nejmocnější zbraň pedagogiky a tou je výchova. Působením na myšlení dochází ke změnám, které jsou trvalé a projevují se nejen jednáním ale i způsobem usuzování. Nesmíme ale zapomínat, že výchova by se neměla týkat pouze dětí. Role učitele a jeho systém morálních hodnot, myšlení a činů má zásadní význam. Proto by nikdy pedagogičtí a sociální pracovníci neměli zapomínat na svůj osobní rozvoj a hledání pravdy a krásy.

Návodem nám můžou být myšlenky Jana Amose Komenského a jeho didaktické pravidla a postupy. Krásným příkladem sociálního myšlení Komenského může být jeho pojednání o nápravě. Výchova a vzdělávání má za cíl napravit člověka. Člověk může napravit společnost a všichni se tak společně zasadí o nápravu celého světa. (Jůva, 2007, s. 93)

2 VYMEZENÍ POJMŮ

V následující kapitole si rozebereme pojmy, které se vážou k charakteru zkoumané problematiky.

2.1 Sociální pedagogika

Pojem sociální pedagogika je tvořen ze dvou slov, z nichž každé má více významů. Ve Výkladovém slovníku z pedagogiky můžeme nalézt následující definici. Za sociální mohou být označeny mj. jevy, situace nebo organizace, které souvisí s uspořádáním a existencí lidské společnosti, jejími projevy a se společenskými aktivitami lidí. Pedagogika zase představuje vědu o výchově a vzdělávání a procesech s nimi spjatých. Spojením těchto dvou slov pak vzniká pedagogická disciplína, která navazuje na sociologii výchovy a významně se zaměřuje na vztah mezi výchovou a sociálním prostředím.

Další definice sociální pedagogiky nabízí autoři, věnující se této problematice. Průcha ve svém Přehledu pedagogiky uvádí, že se tato aplikovaná disciplína pedagogiky zabývá rizikovými a sociálně znevýhodněnými skupinami mládeže a dospělých. (Průcha, 2000)

Dle Bakošové se jedná o vědu vycházející z pedagogiky a sociologie. Jak jsme si již uvedli dříve, autorka vnímá sociální pedagogiku jako životní pomoc. Nezáleží ovšem na aktuálním prostředí, ve kterém se člověk nachází. Autorka neopomíjí drogově závislé, děti v náhradní péči a jejich nové rodiny, osoby páchající kriminální činností a jiné. Sociální pedagogika má pomoci klientu, aby si bez ohledu na prostředí, ve kterém se právě nachází, samostatně vytvořil výchovné podněty a naučil se kompenzovat různé nedostatky. **Sociální pomoc** pak pomáhá klientu vyřešit složité životní situace, jako jsou nečekaná či dlouhodobá nemoc, ztráta zaměstnání nebo problémy v rodině. Sociální pomoc může být ve formě peněžitých dávek, sociálních služeb, nebo zajištění bydlení v dětském či azylovém domově. V ideální případě pak kombinace sociálně pedagogických výchovných procesů a sociální pomoci stabilizuje klienta tak, aby byl schopen se o sebe postarat a fungovat samostatně (Bakošová, 2008, s. 58).

2.2 Etika

Etymologii slova *etika* nacházíme v řeckém výrazu pro *zvyklost*. Pokud zvyk bereme jako výsledek opakujícího se jednání, můžeme usoudit, že etickému myšlení a jednání se lze naučit. Což je pro sociální pedagogiku velmi pozitivní poznatek.

Etika představuje souhrn všech principů, které jsou ve společnosti obecně vnímány jako správné jednání. Etika vychází z normativní filosofie a z obecného předpokladu, že je třeba konat dobro a nekonat zlo. Zároveň se předpokládá, že lidská bytost disponuje svědomím, odpovědností a svobodou.

Podle Sokola měla filosofie a etika totožný vývoj. Za jejich zakladatele je považován Aristoteles. Ve svém spisu *Etika Nikomachova* uvádí, že blaženost a spokojenost člověka závisí na blaženosti státu, ve kterém žije (Sokol 2001, s. 21). Za první psaný etický kodex můžeme považovat Hippokratovu přísahu, kterou dodnes skládají lékaři při završení svého studia. (Otta 1888 str. 308)

Němečtí filosofové, zakladatelé marxismu, Karl Marx a Fridrich Engels se shodují s Aristotelem. Morálka, vědomí a kultura jsou odrazem ekonomického a materiálního zázemí. Úroveň morálních projevů koreluje s ekonomickou úrovní státu. Sigmund Freud považuje etiku za produkt kultury. Etika je součástí kultury, národa a lidstva jako celku a slouží k řízení vztahů mezi lidmi (Jandourek, 2001, s. 74-75).

Podle Kanta představuje etika teoretickou disciplínu zaměřenou na metafyzické zkoumání, čímž se odlišuje od aplikované morálky (Blecha, 1998, s. 463).

S Etikou souvisí také pojem **morálka**. Slovo morálka pochází z latinského *moralitas* a znamená správné chování nebo mrav. Filozofický slovník uvádí, že morálka je předmětem etiky a představuje soubor pravidel chování příznačných pro určitou dobu nebo kulturu (Sokol, 2010, s. 31).

Podle Jankovského se mravní normy vážou ke konkrétní společnosti. Nástrojem morálky je svědomí člověka, které vyhodnocuje co je dobré, či zlé (Jankovský 2003, s. 24). Z tohoto tvrzení můžeme tedy vyvodit, že každá kultura považuje za morální a etické různé způsoby jednání. Na rozdíl od porušení právních norem nelze porušení morálních norem soudně vymáhat.

Proces vývoje morálního citění byl dlouhý. Vnímání morálky prodělalo dlouhý vývojový proces. Namátkou si uvedeme odlišné vnímání morálky v průběhu dějin. V Antice je dle

Sokrata mravnost předmětem osobní morálky, ve středověku je zase předmětem náboženského imperativu. Osvícenec Immanuel Kant pak přichází s morálkou postavenou na principu rovnosti. V polovině 20. století Emmanuel Levinas, zřejmě vlivem událostí dané doby, definuje morálku jako asymetrickou ve smyslu odpovědnosti. Znamená to tedy, že morálka by měl být zvnitřněný pocit, který vyvolává naše svědomí a který můžeme pociťovat s různou intenzitou. (Jandourek, 2001, s. 76)

2.3 Etiketa

Slovo etika má dva významy. První význam označuje souhrn společenských pravidel a zvyklostí a norem chování. Druhý význam označuje vinětu, nálepkou nebo štítek. Pro naši definici můžeme použít obou výrazů. Etiketa je určena pro společenskou interakci. Tato pravidla tvoří jakýsi obal člověka, kterým se ve společnosti prezentuje. Na základě jeho způsobů, buď dobrých či špatných dostává od společnosti jakousi nálepkou, podle které je posuzován. Stejně jako ve Werichově výroku, že šaty dělají člověka. (Špaček, 2008, s. 12)

Dalo by se říci, že etiketa je formou a etika obsahem. Proto tyto dva výrazy nemohou být používány jako synonymum. Z tohoto tvrzení můžeme logicky vyvodit, že ovládání společenských pravidel nemusí znamenat přítomnost morálky jedince a vice versa. Etiketa se o takovou symbiózu ale snaží. Dodržování pravidel má pomoci jedinci, aby za všech okolností budil dojem mravně spořádaného člověka. Dodržování takových pravidel má být člověku oporou i ochranou zároveň. Pokud, například uklouzneme na podlaze uprostřed plné restaurace, etiketa nám nedovolí spustit salvu hrubých slov, kterými chceme okomentovat svou nešikovnost nebo smůlu. Toto je příklad ochranné funkce etikety. Oporná funkce etikety se projeví, když nám nějaký gentleman s ochotou pomůže vstát.

Jako shrnutí si můžeme uvést, že etika je náš vlastní svobodný projev principů našeho myšlení a jednání. Představu společnosti o správném jednání nazýváme morálkou. Nositelem morálky je mrav. Etiketa představuje univerzální návod pro správné společenské chování, nikoliv myšlení. Byť si nejsou tato slova navzájem synonymy, přesto spolu úzce souvisí. Krásný příklad této symbiózy nabízí výrok bývalé anglické premiérky Margaret Thatcherové: „*Važ svá slova, neboť se mění v činy. Važ své činy, neboť se stávají zvyky. Važ svá slova, neboť utváří Tvůj charakter. Važ svůj charakter, neboť se stane Tvým osudem. Naše myšlenky určí, kým se staneme.*“ (Thatcher, 2003, s. 23)

2.4 Sociálně patologické jevy

Za sociálně patologické jevy považujeme deviantní chování, které je pro společnost nebezpečné a je společností sankcionováno. Sociální deviací nazýváme překročení sociálních norem. Pojem sociálně patologické chování poté použil anglický filosof a sociolog Herbert Spencer ve své knize Principy etiky z roku 1893. V české literatuře se tento výraz objevuje o půl století později a to v dílech Inocence Arnošta Bláhy. Tento filosof, sociolog, pedagog, psycholog, kulturolog a politolog označuje takové chování za narušující zřízení a funkčnost lidské společnosti (Mühlpachr, 2008, s. 53).

Deviantní chování má příznaky choroby. Můžeme mezi ně řadit narkomani, alkoholismus, tabakismus, násilí nebo prostituci. V současnosti k nim můžeme přidat závislost na internetu, gamblerství, workoholismus, poruchy příjmu potravy, kleptomani, nebo chorobné nakupování. Tyto sociálně patologické jevy jsou od roku 2010 nazývány **rizikovým chováním** (Miovský, 2010, s. 23). K rizikovému chování můžeme ještě přidat záškoláctví, šikanu a rizikové sexuální chování. Příčinou takového chování můžeme hledat neuspokojenou potřebu v různých vývojových fázích života, výchově, nebo působení prostředí.

Prevence sociálně patologických jevů znamená předcházení deviantnímu chování. Kolář a kolektiv (Kolář a kolektiv, 2012, s. 106) uvádí, že určitým preventivním programem by měla disponovat každá škola. Za prevenci může být považováno působení na hodnoty a mravní zásady žáků s ohledem na jejich věk a rozumové schopnosti. Profese zabývající se tvorbou a realizací takových programů se nazývá metodik prevence.

3 HISTORIE ETIKY

V následující kapitole se seznámíme s vývojem etiky, etického myšlení a jejich představitelů.

3.1 Etika v antice

Filosofie a etika té doby si kladla otázku jak vést dobrý život. Můžeme se domnívat, že to, co je dobré, byl v té době již obecně uznávaný konsensus. Antická etika položila základy pro pozdější etiku a morálku. Z jejích základů pak vychází i mnoho novodobých etických systémů a náboženství. Představitelé tohoto směru tvoří známý triumvirát Sokrates, Platón a Aristoteles.

Sokrates

Sokrates se zabýval morální filosofií. Byl mravokárcem tehdejší morálky a demokracie. Za nerespektování náboženství a kažení mládeže byl odsouzen k trestu smrti. Měl možnost uprchnout a vyhnout se trestu. Ale jeho neochvějná víra v zákony a jejich dodržování jej přiměly pokorně přijmout rozsudek smrti. Sokrates prohlásil, že by své myšlenky nikdy nesvěřil žádnému spisu. Naštěstí byla jeho nauka uchována díky jeho žáku a pokračovateli (Platón, 1996, s. 54).

Platón

Sokratův vliv na Platóna je velmi zásadní. Právě díky němu vyměnil Platón literární a politickou kariéru za filosofickou. Platón je obecně považován za žáka Sokrata. Právě díky němu se nám dochovaly Sokratovy myšlenky v psané formě. Mezi jeho nejhlavnější spisy týkající se etiky patří Ústava, Faidros a Symposion.

Ve svých spisech se Platón často zabývá otázkou cnosti. Ve svých dialozích si klade otázku, co patří mezi základní cnosti a jak se jim dá naučit. Podle Platóna je cností rozumu moudrost, cností vůle statečnost, cestou středu je umírněnost a souhrnem všech cností je spravedlnost. Nejvyšší z ideí je idea dobra. Duše je podstatou lidské bytosti a Platón ji jako první odděluje od těla, na což později navazuje Aristotelés. Dále hovoří o harmonii mezi rozumem a tělem. Platón takto pokládá základ jak pro budoucí evropskou etiku, tak i křesťanství. (Anzenbacher, 1994, s. 135.)

Podle amerického matematika a filosofa Alfreda Northa Whiteheada je Platónův přínos pro světovou filosofii tak zásadní, že veškerá díla, která vnikla po něm, jsou pouhým komentářem k Platónovi. (Whiteheada, 1978, s. 63)

Aristoteles

Aristoteles navazuje na své předchůdce a pokračuje v jejich rozpracovaných myšlenkách. Neúplné myšlenky doplňuje a jejich omyly nahrazuje. Nabádá k umírněnému životnímu stylu a hledání toho nejlepšího. Moc, sláva a peníze pro něj neznamení dobro.

Aristoteles pokračuje v Platonově teorii cností a přináší propracovaný etický systém. Aristoteles vnímá cnost jako střední hodnotu mezi dvěma extrémy. Ve spisu Etika Nikomachova (pojmenovaná podle jeho syna) uvádí, že pokud se ocitáme mezi dvěma špatnostmi, z nich jedna leží v nadbytku a druhá v nedostatku, tak cnost nevolí ani nadbytek a ani nedostatek, cnost nalézá střed.

Kombinací Aristotelova výkladu etiky a cností a jeho pokračování v myšlenkách Sokratova a Platonova dochází k vyvrcholení antické filosofie. (Aristotelés in Rezek 1996, 1107)

3.2 Etika ve středověku

Období středověké etiky sahá od roku 476 n. l., kdy došlo k rozpadu Římské říše až po rok 1492, kdy byla objevena Amerika, byla dobytá Konstantinopol a nastupuje období renesance. Nositelem středověké filosofie je křesťanství, které má v té době zásadní vliv. V tomto období se vyskytují dva směry, patristika a scholastika. V období patristiky dochází k určení církevních dogmat, kterými si církev upevňuje svoji moc. Do křesťanství jsou vnášeny filosofické prvky. Scholastika tvoří jakýsi protipól patristiky. Scholastika popírá církevní dogmata a apeluje na rozum. Dále se pak dělí na rannou, vrcholnou a pozdní. Nyní si představíme zástupce těchto dvou směrů, kteří se zaměřovali na etiku a filosofii. (Anzenbacher, 2001, s. 163)

Sv. Augustin

Svatý Augustin byl ovlivněn platónskou filosofií, kterou kombinoval s křesťanskou naukou. Podle Augustina Bůh představuje dobro a krásu. Zlo jako takové neexistuje, ale

vzniká nepřítomností dobra, tedy Boha. Absenci zla argumentuje tím, že Bůh přeci nemohl stvořit nic špatného či zlého.

Křesťanství se zabývalo otázkou predestinace. Predestinace znamená předurčení člověka ke spáse či zatracení. Svatý Augustin zastává názor, že všichni se rodíme s dědičným hříchem a pouze Bůh nás svým milosrdenstvím může přivést ke spáse. Tímto tvrzením se Augustin odlišuje od Aristotela, který na toto téma polemizoval s mnichem Pelagiem. Jejich názor je, že se člověk rodí bez hříchu a jen svými skutky rozhodne sám o svém osudu. Vliv tohoto patristika byl tak velký, že se jeho učení stalo církevním dogmatem a veškerá pozornost té doby se obrátila na církevní problematiku, zejména pak na vztah Boha a duše. (Anzenbacher, 1994, s. 166)

Tomáš Akvinský

Tomáš Akvinský je představitel vrcholné scholastiky. Navazuje na Etiku Nikomachovu a snaží se o syntézu víry a rozumu. Svou filosofii a etiku vyjadřuje takto: Člověka vede ke spáse to, v co má věřit, co má vědět, co má žádat a co má činit. Podmínkou pro správné jednání je svoboda. Tomáš dále rozpracovává nauku o cnostech a přidává k nim další tři cnosti: víru, lásku a naději. Tomáš Akvinský je ve svých odkazech velmi nadčasový a jeho myšlenky lze aplikovat velmi aktuálně. (Anzenbacher, 2001, s. 167)

3.3 Etika v novověku

Období filosofického novověku se odehrává mezi 16. a 18. stoletím na pozadí občanských a náboženských válek. Toto období je plné změn. Knihy se již nepiší ručně a v latině. Je vynalezen knihtisk a knihy jsou psány v národních jazycích. Filosofem již nemusí být jen kněz. Filosofové se stávají bohatí soukromníci jako Descartes, Spinoza nebo Voltaire nebo chráněnci šlechty: Hobbes, Leibniz, Rousseau. Novověká filosofie se rozděluje na empirismus, osvícenství a racionalismus.

Empirismus hledá pravdu ve zkušenosti. Racionalismus se ve svých úvahách opírá o rozum. Osvícenství jedná ve jménu pokroku, emancipace člověka a ve vědění. Immanuel Kant vytváří syntézu všech těchto směrů a představuje tak vlastní a komplexní filosofický systém. (Störig, 1992, s. 259)

Tomas Hobbes

Tommas Hobbes je autorem tzv. společenské smlouvy. V knize Leviathan píše, že lidé disponují stejnými tělesnými a duševními přednostmi což způsobuje, že jsou si rovni. Taková rovnost pak plodí nenávisť, která vede k válce kde je člověk člověku vlkem. Člověk je egoista toužící po svém prospěchu a moci nad jinými. Tato rivalita je kompenzována právě touto společenskou smlouvou, která dává člověku šanci na přežití a dává základ státu. Stát pak stojí na vrcholu moci v čele s jedním panovníkem. Takto jde zabránit štěpení společnosti a následné občanské válce. (Hobbes, 1941, s. 375)

Immanuel Kant

Kant přichází s komplexním filosofickým systémem, kde propojuje metafyzické, racionální a empiristické tradice. Tento systém eliminuje, z Kantova pohledu, chybné myšlenky svých předchůdců. Mravní normy zprošťuje desatera, Aristotela hédonismu a eudaimonismu. (Störig, 1992, s. 278.) Kant je silně ovlivněn četbou Davida Huma. Odmítá ale jeho skepticismus, že poznání není možné. Kant tvrdí, že se probouzí z dogmatického spánku a přichází s transcendentální filosofií.

S Kantovým pojetím etiky se pojí jeho kategorický imperativ mravní. „Dvě věci naplňují mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou, čím častěji se jimi zabývám: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.“ (Kant, 1976, s. 90) Jedná se o jakési pravidlo, podle něž bychom se měli chovat tak, aby se toto chování dalo obecně aplikovat na jiné. Takové chování má mít svůj účel a nemá být zneužíváno jako prostředek. Tuto myšlenku můžeme nalézt v křesťanské formě: Co nechceš, aby ti činili, nečiň ty jim. (Bible, Tob 4,15) Tato formulace je vnímána jako tzv. zlaté pravidlo. Na rozdíl od křesťanství k takovému chování nemůže být člověk nucen příkazem. Tento kategorický imperativ musí vycházet z vnitřního přesvědčení. Kant podle něj také nabádá k nemanipulaci s jinými ve svůj prospěch (Kant, 1976, s. 91).

3.4 Etika 19. století

Počátek etiky 19. století se odehrává ve znamení Velké francouzské revoluce a napoleonských válek. Šlechta ztrácí svůj vliv a moc přechází na státní systém a úředníky. Evropa prochází národním obrozením.

Od filosofie se odděluje sociologie a psychologie. Na rozdíl od předchozích období už není vědou kněží, šlechticů nebo bohatých lidí, ale je v rukou univerzitních pedagogů. Vzniká tendence vytvořit dějiny filosofie. V Evropě udává směr německý idealismus kritizující Kanta. Ústředním tématem idealismu je univerzální duch, který přesahuje člověka a vyvíjí se v dějinách. Je kladen důraz na svobodu. V Německu a Anglii se v umění prosazuje romantismus. Romantismus je založen na emocích, bolesti a hrdinství, ve kterých má etické chování zásadní význam. Darwinova evoluční teorie a myšlenky ostatních vědců a filosofů uštěďrují silnou ránu křesťanskému výkladu světa.

Sören Kierkegaard

Sören Kierkegaard byl dánský teolog a filosof. Po smrti své rodiny zdědil velké jmění, kterými pak financuje své učení. Své spisy vydával pod různými pseudonymy, což mu zajistilo svobodně se vyjadřovat. Stejně jako Sokrates, používal metodu tázání a dováděl tak své čtenáře k věděni o vlastním nevěděni bojující proti falešnému absolutnu (Störig, 1992, s. 375). Kirkegaard bojoval proti falešnému absolutnu. Jeho zájem o subjektivní a objektivní reflexi položil základ existencialismu. Jako příklad objektivní reflexe si můžeme představit sami sebe jako muže nebo ženu. Takových mužů a žen jsou objektivně na světě miliardy. Díky subjektivní reflexi jsme ale individuální a naprosto neopakovatelnou existencí.

Podle Kirkegaard existují tři životní cesty etika, estetika a náboženství. Etika vede k autentickým prožitkům (zoufalství). Estetika je hedonistickým způsobem života a vede k neautentickému zoufalství. Náboženství má vést člověka k víře v Boha. Pro víru ale neexistují hmatatelné důkazy a proto by měl každý o své víře pochybovat (Störig, 1992, s. 375).

Friedrich Nietzsche

Friedrich Nietzsche byl německý filosof. Hlavním dílem jeho filosofické a etické tvorby je *Tak pravil Zarathustra*. V jeho dílech se můžeme setkat s několika specifickými pojmy. Pojmem vůle k moci, kterou považuje za hnací sílu života. Křesťanství a milosrdenství je v jeho podání projevem slabošství. Tento způsob myšlení se promítá i do jeho pojetí morálky. Funkcí morálky je kontrola pudů. Jejich nadvláda by mohla vést k oslabení vůle. Život vnímá jako nekonečný cyklus „věčný návrat téhož“ (Anzenbacher, 2001, s. 179).

Pojmem „Nadčlověk“ (Übermensch) se připojuje k evoluční teorii. Jedná se o člověka, který má být stvořen. Nietzsche uvádí příklad na opici, jež má být člověku posměchem nebo bolestným studem. Tato myšlenka byla později zneužita nacisty.

Nietzsche má také hodnotový systém. V první fázi je člověk s projevy úcty a vírou v ideály. V další fázi přichází stádium nihilismu. Veškeré hodnoty postrádají smysl a je nutné se jich zbavit. V poslední fázi si nadčlověk vytváří nové hodnoty. Touto novou základní hodnotou je život radující se z nekonečného cyklu zániku a vzniku. Takový život je plný beznaděje a jediným východiskem je vůle k moci. (Anzenbacher 2001, s. 179)

Ve 20. století vzniká Husserlova fenomenologie (nauka o jevech), která dává vzniknout materiální etice. Z fenomenologie pak vychází existencialismus vycházející z S. Kierkegaarda. Zaměřuje se na jednotlivce a jeho problémy bytí. Snaží se najít východiska z úzkosti a strachu vzniklé následkem hrůz první světové války. (Fearn 2004, s. 119)

Další významným filosofickým a etickým směrem je utilitarismus. Utilitaristické myšlenky můžeme nalézt již u Epikura. (Mill, 2011, s. 182) Za klasického představitele utilitarismu je považován John Stuart Mill. Velkým kritikem tohoto směru byl Immanuel Kant. Současným filosofem zabývajícím se tímto odvětvím je Michel Sandel.

Michael Sandel

Sandel je mediálně známý americký filosof specializující se na politiku a právní a morální filosofii. Proslavil se zejména svou prací o spravedlnosti. Jeho případy pro nás mohou být zkouškou naší vlastní morálky.

Zabývá se například morální stránkou vraždy. Popisuje skutečný případ, kdy se čtyři námořníci ocitnou na záchranném člunu a rozhodnou se, že zavraždí a snědí toho nejslabšího z nich. Tak se stane a oni díky takto získané potravě přežijí. Následně jsou souzeni a jejich obhajoba je založena na principu utilitarismu. Tvrdili, že takto jednali z nouze a obětovali život jednoho, aby mohli tři další žít. Rozsudek však tuto obhajobu zamítl a tento čin klasifikoval jako vraždu. Soud také uvedl, že pokud by svůj čin spáchali na základě losování, jejich trest by byl mírnější. (Sandel, 2010, s. 2) Z jaké filosofie soudce vycházel, a podle jakých etických principů došel k rozsudku, pro nás může být jen pouhou domněnkou.

Další případ, který Sandel zkoumal, se odehrál na území České republiky. Tabáková firma Philip Morris si v roce 2001 nechala zpracovat analýzu nákladů a přínosu kouření v České republice. Do nákladů započítala lékařskou péči věnovanou pacientům s dýchacím onemocněním v souvislosti s kouřením. Na straně přínosů byly daně z prodeje cigaret a úsporami, které má stát, pokud kouřící občan předčasně zemře. Konkrétněji náklady na jeho péči a náklady na dávky starobního důchodu. Vzhledem k faktu, že průměrný kuřák zemře o 4 roky dříve než nekuřák, může Česká republika ušetřit až 5,81 miliardy korun. Tato analýza měla přesvědčit vládu, aby nepřistoupila ke zvýšení daní z prodeje tabákových výrobků. Bizarnější celou situaci dělá to, že vláda chtěla vyšší daní demotivovat kuřáky od kouření. (Zdroj: web.archive.org/web/20011105203845/http://tobaccofreekids.org/reports/philipmorris/pmczechstudy.pdf)

Podobnou analýzu si nechala vypracovat i společnost Ford. V jejich modelu Pinto 66 při nárazu zezadu docházelo k výbuchům palivové nádrže. Společnost chtěla porovnat náklady na stažení všech modelů a jejich úpravu a náklady na soudní spory včetně náhrad za zranění nebo úmrtí. Podle výsledků analýzy by stažení a úprava aut vyšla na \$137 milionů zatímco soudní výlohy a náhrady škod na \$49,5 milionů. Společnost Ford se proto rozhodla, že model na trhu ponechá. (Zdroj: <http://users.wfu.edu/palmitar/Law&Valuation/Papers/1999/Leggettpinto.html> 46

Tyto příklady nám ukázaly, jak vypadá utilitarismus v praxi současné společnosti. Aktéři se v těchto případech odvolávali na principy utilitarismu. Právo jednotlivce na život bylo potlačeno a hodnota lidského života byla vyjádřena v penězích. Je možné si i takto utilitarismus vykládat, anebo utilitarismus v těchto případech sám selhává.

4 ETIKA V ČR

Zásadní vliv na pojetí etiky v české zemi měl učitel národů **Jan Amos Komenský**. Podle něj je podstatou výchovy a vzdělání naučit člověka používat svůj rozum a svobodu. Takový člověk je schopen správného rozhodování a ukazuje tak svoji lidskost. Rozum a vzdělanost slouží k nastolení harmonického soužití ve společnosti (Kasper; Pelcová; Sztobryn, 2013). Komenský se snaží zpřístupnit vzdělání a výchovu pro všechny. Zejména proto je jeho dílo v sociální pedagogice velmi ceněno (Dvořáková, 2015). My se ale budeme zabývat novodobějšími představiteli etických systémů u nás.

Za zakladatele prvního novodobého systému etiky je pokládán T. G. Masaryk. Jeho humanistická etika byla základem nově vzniklého státu a jeho občanů. Jeho etika má souvislost s politickým prostředím. Další autoři, spojování etikou v politice jsou Bělohradský, Sokol nebo Patočka. V následující kapitole si představíme jejich přínos a nastíníme si i současný stav. (Gabriel, 1998, s. 630)

Tomáš Garrigue Masaryk

Tomáš Garrigue Masaryk byl velkým státníkem, politikem a filosofem a jako jednomu z mála filosofů se mu podařilo založit skutečný stát, který byl postaven na pevných hodnotách. Sám tak naplnil sen o založení ideálního státu, o kterém snil už Platon.

Masaryk byl přesvědčeným humanistou věřícím v člověka, práci a mravnost. Podle něj by mravnost neměla být pouhým předmětem náboženství nebo abstraktním pojmem v knihách. Měla by být prakticky aplikována do života, hospodaření a politiky.

Masaryk takto reaguje na krizi hodnot vyvolanou Nietzscheho myšlenkami. Inspiruje se myšlenkami ideálu řecké filosofie. Touží žít podle myšlení a myslet podle pravdy. Kritizuje dosavadní politiku a její prosazování nebo omezování jednotlivců. Apeluje na odpovědnost vůči druhým. Smyslem demokracie má být odpovědnost politiků občanům a vice versa. (Gabriel, 1998, s. 483)

Jan Patočka

Jan Patočka byl jedním z nejvýznamnějších českých filosofů druhé poloviny 20. století, pozdější spoluautor a mluvčí Charty 77. I přes politické okolnosti jeho díla a osobnost

ovlivňovaly myšlení nezávislé inteligence 60. až 70. let. Například studenta filosofie Jana Palacha. Patočka vycházel z Husserlovy fenomenologie a snažil se vrátit filosofii své ztracené místo na výsluní věd, jak tomu bylo dříve. Byl také inspirován Masarykem a odkazy Komenského. (Gabriel, 1998, s. 631)

Václav Bělohradský

Václav Bělohradský patří k žákům Jana Patočky a v současnosti je velmi významným filosofem a sociologem. Často vystupuje v médiích a snaží se o probuzení dialogu ve společnosti. Vyjadřuje se k tématům etiky a politiky. Hrozbu pro současnou lidskou společnost spatřuje v člověku bez skrupulí. Takový člověk považuje za neotřesitelnou pravdu jen své myšlení a je schopen jakéhokoliv jednání. (Gabriel, 1998, s. 633)

Jan Sokol

Jan Sokol působí jako současný český filosof a velmi plodný překladatel a publicista filosofických děl. Angažoval se v polistopadové politice. Jeho pojetí filosofie je výrazně ovlivněno vlastní křesťanskou vírou. Je přesvědčen, že základem morálky je vděčnost. Zabývá se také antropologií. Naše posuzování ostatních záležitostí na prostředí, ve kterém se vyskytujeme. „Pokud se ocitáme ve slušném prostředí, máme tendence považovat úplně cizí lidi, ocitající se ve stejném prostředí jako my, za slušné“. (Sokol in Gabriel, 1998, s. 641)

Současný stav

Etická výchova je na českých základních a středních školách vyučována od roku 2010 na základě dotace z evropských fondů. Obsahem výuky je podpora badatelských aktivit studentů přírodních věd a výuka moderních dějin 20. století v mezinárodních souvislostech. Úkolem etiky je vzdělávat a vychovávat a probouzet v žácích zájem o logické uvažování. (Zdroj: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/eticka-vychova-moderni-ceske-dejiny-badatelske-aktivity-a?highlightWords=etick%C3%A1+v%C3%BDc hova>).

V současnosti je Etická výchova vyučována formou volitelného předmětu na pěti stovkách škol. Prostřednictvím tohoto předmětu si žáci osvojují principy morálky

a získávají sociální dovednosti. Pro účely výuky Etické výchovy bylo zaškoleny přes 3000 kantorů. Školení jsou vedeny formou workshopů, kterých se mohou účastnit celé učitelské sbory nebo jednotliví kantoři.

Etická výchova vede ke zlepšení atmosféry na školách a přispívá ke zlepšení celkového klimatu české společnosti. Žáci se jejím prostřednictvím učí empatii, správné mezilidské komunikaci a omezují šikanu a další sociálněpatologické chování. Etická výchova rozvíjí logické myšlení a stává se nástrojem pro zlepšení matematické gramotnosti. Matematické operace provází všechny obory lidské činnosti a jejich pochopení je základem pro náš další rozvoj.

Výuka etické výchovy je podporována ministerstvem školství. Materiály pro výuku jsou tvořeny ve spolupráci s Etickým fórem ČR. Záměrem tohoto projektu je důraz na etickou výchovu žáků, ale i budoucích učitelů na pedagogických fakultách. Propagátorem a podporovatelem výuky etikety je výše zmíněný Jan Sokol a ekonom Tomáš Sedláček. (Zdroj: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/eticka-vychova-se-uci-jiz-na-500-skolach-1?highlightWords=etick%C3%A1+v%C3%BDchova>).

5 ETIKETA V ČR

Vývoj etikety šel vždy ruku v ruce s vývojem společnosti. Změny společenských pravidel souvisejí s náboženstvím, vládním systémem, geografickými podmínkami a se strukturou a úrovní dané společnosti.

K definici etikety z roku 1924 je v Masarykově naučném slovníku uvedeno, že etiketa je název pro společenské způsoby, projevující zdvořilost podle různých stupňů hodnosti a důstojnosti. Tato definice nám naznačuje, že uspořádání společnosti vychází z hierarchie. Etiketa je výrazem úcty a bázlivosti vycházející z náboženského vlivu ve společnosti. (Masaryk in Šroněk, 2002. s. 61)

Čím výše se člověk pohybuje na společenském žebříčku, tím výše se pohybují i nároky na jeho společenské projevy. Nejprísnějšími a nejkomplikovanějšími pravidly se musela řídit šlechta, panovník a politicky exponované osoby (Špaček, 2008, s. 10). Etiketa v českých zemích vychází z francouzských pravidel a rakousko-uherských pravidel. Jak jsme si uvedli v kapitole o literatuře, první publikace o etiketě, *Il Galateo*, vznikla v Itálii. *Il Galateo* pak bylo překládáno ve všech evropských zemích. Následně se pravidla etikety začala modifikovat dle potřeb každé společnosti. O nejrozsáhlejší a nejpodrobnější rozvoj společenských pravidel se postaral francouzský král Ludvík XIV. Česká etiketa byla po několik století ovlivněna Vídeňskými způsoby. Po pádu Rakouska-Uherska vznikla nová vládnoucí vrstva. Panovníka vystřídal prezident, šlechtu měšťanstvo. Společenské postavení již nezáviselo na titulu, ale na výši bankovního konta měšťanstva, politiků a podnikatelů. Společenská pravidla se začala zjednodušovat, uvolňovat a zpřístupňovat širším vrstvám. (Smejkal, Bachrachová, 2002. s. 16)

Jiří Stanislav Guth-Jarkovský

Guth byl zřejmě nejvýznamnější osobnost české etikety. Narodil se v roce 1861 do doby vznešené šlechtické společnosti a národního obrození, jehož vlivem ke svému příjmení přidává přídomek Jarkovský. Jeho osobnost a díla byla velkým vzorem pro současného gentlemana české etikety, Jaroslava Špačka. Svým povoláním středoškolského učitele francouzštiny, češtiny a tělesné výchovy dokonale prezentuje osobnost domácího učitele v rodinách lepší společnosti té doby. Tím byl Guth-Jarkovský jen krátce. V roce 1896 začal učit na gymnasiu v Praze. Byl zapáleným sportovcem a vlastencem. Po účasti na OH v Aténách roku 1896 usiluje o českou účast na příštích hrách. Společně s Josefem Rösslerem-Ořovským roku 1899 zakládá Český olympijský výbor, který funguje dodnes.

Ve výboru zastává funkci protokoláře. Tím startuje kariéru své velké vášně, protokolu. Publikuje několik knih o společenském chování a začíná učit na pražských univerzitách. V roce 1919 byl povolán na Pražský hrad do Kanceláře prezidenta T. G. Masaryka do funkce ceremoniáře. (Forst, 1985, s. 15)

Eliška Hašková Coolidge

Eliška Hašková Coolidge se narodila v roce 1941 v Praze. V roce 1949 emigrovala do spojených států amerických. Vystudovala obor zahraniční služby na Georgetown University. Po studiu nastoupila jako zvláštní asistentka presidenta spojených států v Bílém domě. V průběhu její kariéry sloužila ve službách pěti amerických presidentů. Vedla Kancelář presidentských zpráv, která sloužila ke styku s veřejností. Následně působila na Ministerstvu zahraničních věcí jako náměstkyně šéfa protokolu. V současnosti žije v České republice a provozuje svou agenturu Coolidge Consulting Services. Nadále podporuje česko-americké obchodní vztahy a poskytuje poradenské služby v oblasti etikety, diplomatického protokolu a společenského chování. (zdroj: <http://www.ehc.cz/biografie/>)

Eliška Hašková Coolidge je iniciátorkou programu ASET. Tento program od roku 2015 usiluje o rozvoj etického prostředí škol a firem. Prostřednictvím této iniciativy si může firma adoptovat školu, kde zavede etickou výchovu. Tento projekt má vést k tvorbě morálního prostředí ve firmách a školách, ze kterého budou následně profitovat obě skupiny zúčastněných. Firma si tak může vychovat své potenciální zaměstnance se smyslem pro morálku a odpovědnost a tak přispět ke zlepšení mezilidské důvěry v naší společnosti. (Zdroj: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/eticka-vychova-se-uci-jiz-na-500-skolach-1?highlightWords=etick%C3%A1+v%C3%BDchova>)

Ladislav Špaček

Ladislav Špaček se narodil v roce 1949 v Ostravě. Studoval pedagogiku a filosofii. Počátky jeho kariéry se odehrávaly na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, kde vyučoval historický vývoj spisovné češtiny. V roce 1993 nastoupil do Kanceláře prezidenta republiky jako ředitel Tiskového oboru a mluvčí Václava Havla. Následoval tak šlépěje svého velkého vzoru, Stanislava Gutha-Jarkovského. V současnosti se věnuje poradenským a školícím aktivitám v etiketě a mediální komunikaci. Jeho nejznámější projekt byl televizní seriál ETIKETA. Díky tomuto seriálu se s pravidly společenského chování seznámily široké masy veřejnosti. Seriál byl natáčen zábavnou formou. Divák byl

uveden do určité společenské situace, kde mu bylo ukázáno nevhodné společenské chování, které bylo následně opraveno přímo samotným Špačkem. Seriál se těšil velké oblibě malých i velkých diváků. (Špaček, 2008, s. 1-13)

S pouštěním takových videí jsem se osobně setkala při výuce občanské výchovy na základní škole. Bohužel to bylo, nejen pro mě, první setkání s podobnými pravidly společenského chování. V průběhu studia jsem se již pak nikdy nesečkala s jakýmkoliv rozvojem společenských mravů. První intenzivní stimul a rozvoj vědomostí a dovedností etikety jsem zažila v soukromém kurzu Jaroslava Špačka při zaměstnání. Díky tomuto kurzu jsem poprvé v životě držela příbor správným způsobem. Zjistila jsem, že tato pravidla jsou náročná, ale jejich dodržováním pak zjednodušíme život sami sobě. Následkem tohoto kurzu jsem se začala intenzivně zajímat o etiketu. Snažím se ji aplikovat do každodenního života a to, i když mě nikdo nevidí. Úsilí, které jsem vyvinula na transformaci svých špatných návyků, se mi vrátilo. Při jednání s lidmi, pracovních večerech nebo při styku s klienty cítím jistotu. Tento přerod je jako Kantovo probuzení se z dogmatického spánku, procitnutí a pocížení transcendence na vlastní kůži. Věřím, že tento pocit satisfakce může být odměnou pro všechny, kteří se účastní výchovného procesu.

6 ETIKA A ETIKETA JAKO FORMA ŽIVOTNÍ POMOCI V SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

V předchozích kapitolách jsme si představili sociální pedagogiku, etiku a etiketu. Jakým způsobem mohou být tyto vědy formou životní pomoci, si představíme v této kapitole.

Život není jednoduchý, a ne vždy se události vyvíjí, jak chceme. Člověk se na své životní dráze může setkat s mnoha nástrahami a problémy. Děti se mohou narodit do nevyhovujících podmínek. Mladiství čelí rizikům závislostí, šikany nebo poruchám příjmu potravy. V dospělosti se můžeme potýkat s nezaměstnaností, ztrátou blízké osoby, nebo nemocí. V těchto případech může nabídnout svou pomocnou ruku sociální pedagogika. Je důležité, aby si klient na začátku socializačního procesu uvědomil svou vlastní odpovědnost za svůj život. Sociální pedagogika pomáhá člověku na dvou úrovních. První úroveň se nazývá individuální oblast. Jejím záměrem je socializace jedince. Tato socializace může nastat, pokud člověk najde sám sebe, rozvíjí své nadání, zvládá nové úkoly a přijímá nové normy chování. Jeho jednání je zodpovědné a samostatné. Druhou úroveň je společenská oblast. Jejím předmětem je zlepšení podmínek, ve kterých se člověk nachází. Zaměřuje se na prevenci a kompenzaci. Nedodržení norem je korigováno a může být i sankcionováno (Bakošová, 2008, s. 55). Podle Bakošové se snažíme o pozitivní motivaci jedince a splnění následujících cílů: pomoc v jejich přirozeném prostředí, upozornění na jejich nedostatky a jejich kompenzace. Také je důležité si předem stanovit, zda se snažíme pomoci jedinci, skupině, nebo společnosti. Jedná se o komplexní proces výchovy, ochrany a pomoci. Tento proces vede k trvalému začlenění jedince do společnosti.

Balvín a Šrámková chápou výchovu jako „koncentrované vyjádření podstaty etiky sociální práce, protože v sobě obsahuje niterný bezprostřední zájem o člověka, který se momentálně nachází v nepříznivé životní situaci“ (Balvín; Šrámková, 2013, s. 56) Pomáhající pak vidí potřebného jako jedinečnou bytost, se kterým jedná s respektem a důstojností.

Bakošová definuje výchovu jako záměrné působení na procesy učení a socializace s cílem proměnit, přetvořit člověka. Jako součást sociokulturní evoluce je v širším smyslu totožná se socializací. Jde o funkční působení, pomoc jedinci v jeho životní dráze. V užším smyslu ji chápeme jako plánovité, cílevědomé, záměrné působení zaměřené na tvorbu

hodnotových postojů, mravní konání a přesvědčení. Smyslem výchovy má být kultivovaná bytost otevřená problémům současné civilizace“ (Bakošová, 2008, s. 51).

Výchova se snaží o socializaci jedince a jeho začlenění do společnosti. Jedinec se asimiluje se skupinou přijímá její hodnoty. Podle německého filosofa a pedagoga Paula Natorpa, dělá člověka lidskou bytostí společnost. Bez společnosti člověk přestává být lidskou bytostí. Oporou společnosti je vzdělávání. Jen vzdělaná společnost může být zdravou společností. Vzdělávání začíná výchovou v rodinách a pokračuje školským vzděláváním. Součástí výchovy jsou výchovná opatření. Výchovná opatření jsou funkční, pokud se dodržují skrze celé spektrum vzdělávacího systému. Pak vytvářejí pozitivní prostředí, které podporuje správný vývoj a rozvoj. Toto klima pomáhá ke zpětnému začlenění všem, kteří se dostali na scesti (Hroncová, in Bakošová 2008, s. 11).

Nesmíme zapomínat, že společnost je tvořena rodinami, jednotlivými muži, ženami a dětmi. Proto bychom se měli snažit o maximální individualizaci pomoci. Životní pomoc, jak již z jejího názvu vyplývá, se týká konkrétního člověka v průběhu jeho existence. Tato lidská bytost má vlastní úsudek, zkušenosti a očekávání. Je naprosto v pořádku, že se jeho myšlení, zkušenosti a představa o budoucnosti liší od těch našich. Naše vlastní pravda nemusí být univerzální pravdou. Proto bychom se měli řídit podle pravidel etiky a etikety, aby naše chování bylo správné. Tyto disciplíny nám vytváří normy, které nám zajistí správné fungování celé společnosti. Pokud se budeme snažit o nápravu jen v dílčích oblastech života nebo společnosti, vše povede k chaosu. Pokud začneme s nápravou sami u sebe a současně i s nápravou všeho co se sebou vzájemně souvisí, posuneme se kupředu (Hroncová; Emmerová; Kraus, 2008, s. 34).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 VÝZKUMNÁ ČÁST

Současná společnost vyznačující se především spěchem, řešením mezilidských vztahů prostřednictvím moderních informačních technologií, klade dnešnímu člověku do života nástrahy ve formě odcizení se s okolím. Můžeme také sledovat částečnou ztrátu schopnosti komunikovat tvář v tvář. Problémem u dětí a adolescentů je zvyšující se riziko zkušeností se sociálně patologickými jevy a rozšiřující se množství sociálně patologických jevů, kdy v současné době patří k dominantním druhy spojené s moderními komunikačními technologiemi.

V souladu se slovy sociálního pedagoga Přemysla Pittra: *Začátek všeho dobrého a zlého je v člověku. A začátek člověka je dítě. Všechna náprava začíná dítětem. Bude-li člověk dobrý, bude všechno dobré.* (Sedláčková, s. 48 in Pasák, 1994) Vznikla potřeba školního předmětu, který by působil v primárním stupni prevence sociálně patologických jevů a rozvíjel by soustavně morální stránku osobnosti žáka, pomáhal by osvojit si empatii a mezilidskou komunikaci, systematicky u žáků rozvíjel pozitivní žebříček hodnot.

Výsledkem odborného diskurzu, který se věnoval efektivnímu předcházení sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, byl návrh na ustanovení předmětu Etická výchova do osnov základních a středních škol v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s obecně prospěšnou společností Etická výchova zavedla v roce 2010 Etickou výchovu jako volitelný předmět. V současné době si tento předmět mohou volit žáci na více než 500 základních školách, gymnáziích a středních školách. Implementace volitelného předmětu přináší své ovoce, což je patrné z pozitivních reakcí učitelů z předmětných základních a středních škol. Učiteli je pozorována zejména snižující se tendence výskytu šikany mezi žáky a zvyšující se míra tolerance při multikulturních odlišnostech mezi žáky. Takový trend je v kontextu globálního vývoje společnosti a multikulturní migrace velmi žádoucí. Obecným cílem výchovy je všeobecný rozvoj osobnosti tzn. rozvoj všech složek osobnosti – rozumové, estetické, tělesné, pracovní, v neposlední řadě také mravní. Mezi cíle samotného předmětu Etická výchova patří výchova k toleranci a porozumění, učení se pozitivnímu hodnocení sebe a druhých, řešit každodenní situace v mezilidských vztazích.

Dovolíme si tvrdit, že je nezbytné vychovávat společnost v souladu s demokratickými principy protkanými tolerancí, otevřeností, aktivním občanstvím a pomocí druhým. Slovy docenta Balvína: *je zapotřebí, přesáhnout své místo v životě a v dějinách svou vlastní*

kreativitou a vůlí zasahovat do dějin pozitivním způsobem a ve prospěch společnosti k humanismu. (Balvín, 2015, s.10)

7.1 Předmět výzkumu

Jak je patrné, objektem předmětu jsou žáci některých základních a středních škol v České republice. Výše jsme zmínili zkušenosti a reakce učitelů z předmětných základních a středních škol. Za nezbytně nutné však také považujeme zjistit názory a postoje samotných žáků předmětu Etická výchova. Jejich poznatky, názory a postoje mohou být velmi důležité při optimalizaci či úpravě osnov, časové dotaci či stylu a charakteru výuky tohoto předmětu.

Předmětem našeho výzkumu bylo zjištění postojů a názorů žáků středních škol k volitelnému předmětu Etická výchova. Za nejpravděpodobnější považujeme setkání s nejširší škálou sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve velkých městech. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli zaměřit naše výzkumné úsilí na střední školy v hlavním městě, Praze. Dle dostupného seznamu na stránkách MŠMT vyučují Etickou výchovu tři střední školy. Jedná se o dvě gymnasia a jednu střední odbornou školu. Pro zajímavější porovnání výsledků jsme zvolili provést výzkum na jednom gymnasiu a střední odborné škole. Z důvodu větší objektivity jsme zvolili provedení dotazníkového šetření u studentů druhých až čtvrtých ročníků. Důvodem je minimálně jednoletá zkušenost s daným předmětem, studenti s takovou zkušeností jsou daleko způsobilější k hodnocení než studenti prvních ročníků, u nichž je taková zkušenost výrazně menší.

7.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem našeho výzkumného šetření bylo strukturovaně zjistit názory a postoje studentů na předmět Etická výchova. Chtěli jsme zjistit, jaká témata a metody etické výchovy mají studenti v oblibě, důvody výběru předmětu Etická výchova, názor na důležitost a využitelnost poznatků získaných v předmětu Etická výchova pro jejich současný i budoucí život.

VÝZKUMNÉ OTÁZKY:

VO1: Jaký je postoj studentů SŠ k předmětu Etická výchova?

VO2: Jaká témata předmětu Etická výchova považují studenti SŠ za stěžejní?

VO3: Jaké nedostatky vnímají studenti SŠ ve vyučovacích metodách předmětu etická výchova a jaké jsou návrhy studentů na zlepšení výuky předmětu Etická výchova?

VO4: Jaké metody etické výchovy vyhovují studentům SŠ nejvíce?

VO5: Jaký je názor studentů SŠ na využitelnost poznatků získaných v předmětu Etická výchova ve vlastním životě?

7.3 Metodika výzkumu

Pro zkoumání výše uvedené problematiky se nám jako vhodná nejprve jevila metoda kvalitativního výzkumu. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi specifické a netradiční téma, nespokojili jsme se jen s rozhovorem u několika málo studentů. Obávali jsme se, že by takový výsledek, díky malému vzorku účastníků, neodpovídal realitě. Následné výsledky šetření by pak nebylo možno aplikovat na širší populaci.

Proto jsme se později se rozhodli pro kvantitativní design výzkumu. Zejména pak s ohledem na fakt, že výzkumný vzorek tvořila poměrně velká skupina osob a v neposlední řadě bylo naší snahou co nejmenší subjektivní ovlivnění ze strany výzkumníka. Kvalitativní výzkum nám dovolil relativně rychlý a přesný způsob sběru dat a jeho transparentní analýzu prostřednictvím matematicko-statistických metod. I vzhledem k charakteru výzkumného problému a skutečnosti, že jsme na počátku zkoumání věděli, jaké proměnné budeme zkoumat a jak budeme získaná data interpretovat, jevil se právě kvalitativní design výzkumu se svou deduktivní logikou vhodnější.

Ke sběru dat u skupiny osob značného množství jsme si dovolili jako nejefektivnější vybrat dotazníkovou metodu. Jak potvrzuje Gavora: *Dotazník je určený predovšetkým na hromadné získavanie údajov. Myslí sa tým získavanie údajov o veľkom počte odpovedajúcich.* (Gavora, 2008, s. 122)

Úlohou dotazníku je zjišťovat názory, postoje či vědomosti u zkoumaného prvku. Nevýhodami, které mohou ovlivňovat výsledky, jsou nenávratnost dostatečného počtu dotazníků (alespoň 75%), nesprávné pochopení otázek ze strany respondenta, neochota vyplnit dotazník kompletně a pravdivě.

Strukturu dotazníku tvořily tři části. V úvodní byl vysvětlen princip vyplnění dotazníku, popsána anonymnost a požadavky na vyplnění samotných položek. Druhá část obsahuje demografické položky, které nám pomohly zjistit rozvrstvení respondentů podle věku, pohlaví, velikosti sídla. Ve třetí části jsou položky zaměřující se na cíle výzkumu. Závěr je věnován poděkování za ochotu respondentů. Dotazník tvoří otázky uzavřené, otevřené i škálové. Struktura dotazníku je koncipovaná takto:

- otázky 1 až 4 zjišťují demografické údaje respondentů,
- otázky 5 až 6 se dotazují na vztah studentů k předmětu Etická výchova,
- otázky 7 až 10 se zaměřují na oblíbenost témat předmětu Etická výchova,
- otázka 11 zjišťuje názory na zlepšení výuky předmětu Etická výchova,
- otázky 12 až 15 zjišťují názory a zkušenosti s využitím poznatků získaných v předmětu Etická výchova.

Při zpracování a interpretaci sebraných dat z výzkumu jsme použili statistické metody. Pro přehledné znázornění dat jsme využili grafy a tabulky.

VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výzkumný soubor tvořili studenti druhých až čtvrtých ročníků pražského gymnásia a střední odborné školy. Vzhledem ke zkoumanému problému jsme použili záměrný výběr. Vyloučení studentů prvních ročníků bylo zdůvodněno výše. Výzkum byl realizován v měsících listopad a prosinec roku 2018. Celkem jsme mezi studenty rozdali 200 dotazníků. A to 100 kusů na gymnásiu a 100 kusů na střední odborné škole. Nízká návratnost, zmiňovaná výše jako nedostatek této metody sběru dat, byla v našem případě eliminována osobním rozdáním a sesbíráním dotazníků přímo ve vyučování.

Dotazovaní byli v úvodu dotazníku seznámeni, že vyplnění dotazníku je akt dobrovolný, anonymní a výsledky budou použity výhradně pro účely našeho výzkumu. Návratnost dotazníků byla 100 kusů z gymnásia a 92 kusů ze střední odborné školy. To představuje návratnost 96 %. Předmětné školy jsme zahrnuli do výzkumu záměrně, abychom porovnali

výsledky ve školách různého zaměření a různé organizace výuky. Jak jsme již uvedli výše, výzkumný vzorek tvoří 192 respondentů. Jejich zastoupení je znázorněno v tabulkách 1, 2 a 3.

Tabulka 1 - Výzkumný vzorek respondentů podle pohlaví a věku

Věk v letech \ Pohlaví	15	16	17	18	19	Celkem
Muži	4	30	20	0	1	55
Ženy	17	66	51	3	0	137
Celkem	21	96	71	3	1	

Zdroj: vlastní

Tabulka 2 - Výzkumný vzorek respondentů podle pohlaví a místa bydliště

Pohlaví \ Bydliště	Město	Vesnice
Muži	45	10
Ženy	88	49
Celkem	133	59

Zdroj: vlastní

Tabulka 3 - Výzkumný vzorek respondentů podle pohlaví a typu školy

Pohlaví \ Typ školy	Gymnásium	SOŠ
Muži	31	24
Ženy	69	68
Celkem	100	92

Zdroj: vlastní

8 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Tato kapitola analyzuje, na základě provedeného výzkumného šetření, postoje a názory studentů SŠ ve městě Praha na volitelný předmět Etická výchova, oblíbenost předmětu, postoje k využitelnosti poznatků z tohoto předmětu v běžném životě.

8.1 Vyhodnocení dotazníku

VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 1 - Jaký je postoj studentů SŠ k předmětu Etická výchova?

První otázka má za úkol vyjádřit oblíbenost předmětu Etická výchova u studentů. K tomuto tématu se vztahuje otázka č. 1 v našem dotazníku, která má znění: *Etickou výchovu považuješ za předmět*. Studenti si mohli vybrat jednu z pěti možností od velmi oblíbený po velmi neoblíbený. Na tuto otázku odpovědělo 192 respondentů.

Tabulka 4 - Statistické vyjádření dat o zkoumaném vzorku

Modus	Aritmetický průměr	Směrodatná odchylka	Rozptyl	Medián
2	1,52	0,74	4	2

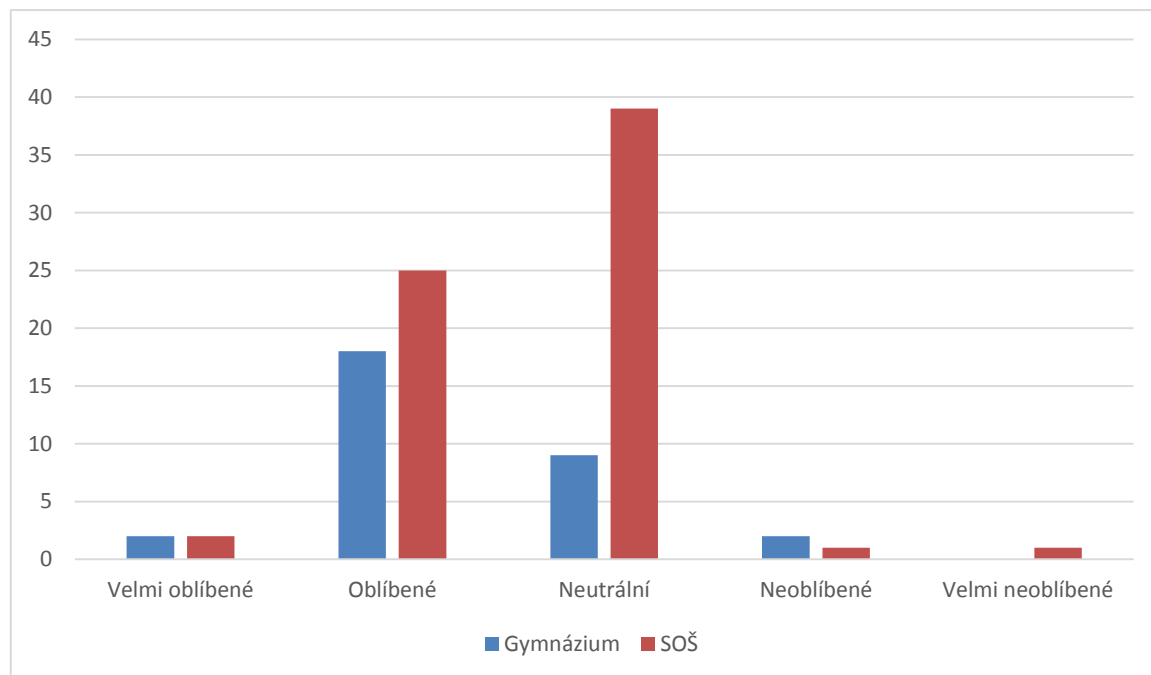
Zdroj: vlastní

Tabulka 5 - Oblíbenost předmětu Etická výchova

Možnosti	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
Velmi oblíbené	2	2	5	6	15
Oblíbené	18	25	25	8	76
Neutrální	9	39	35	8	91
Neoblíbené	2	1	4	1	8
Velmi neoblíbené	0	1	0	1	2

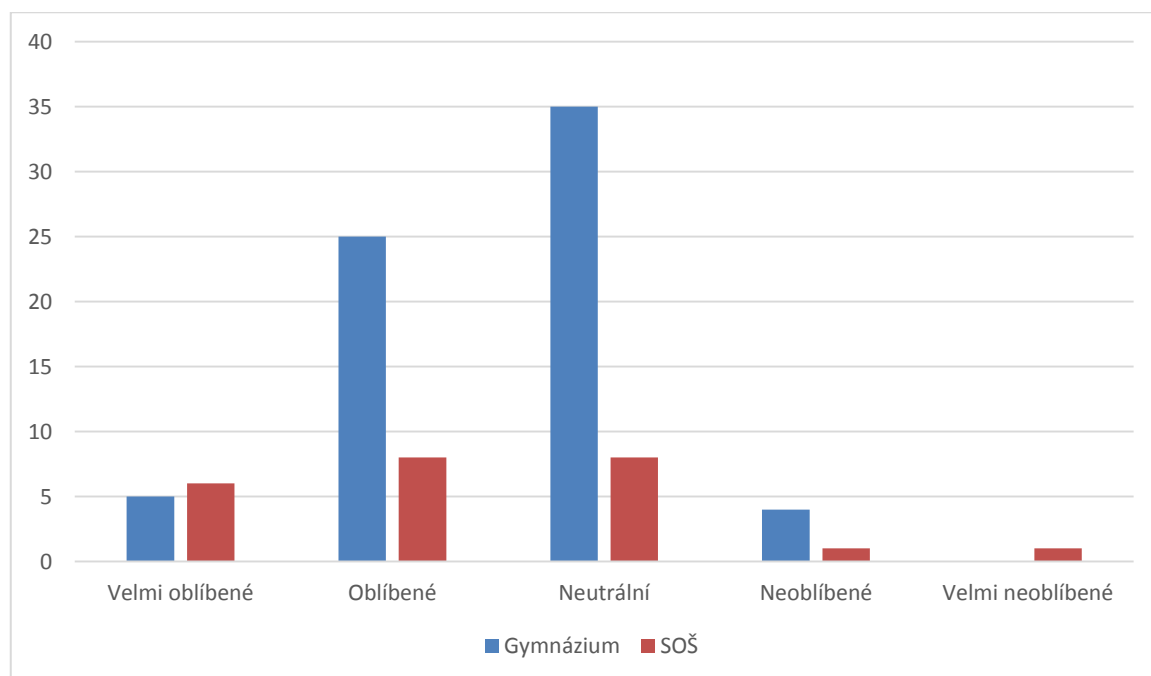
Zdroj: vlastní

Graf 1 - Oblíbenost předmětu Etická výchova – muži

Zdroj: vlastní

Graf 2 - Oblíbenost předmětu Etická výchova – ženy

Zdroj: vlastní

Z grafického znázornění vyplývá, že téměř polovina žáků považuje etickou výchovu za neutrální předmět, tedy že k němu nemají vyhraněný vztah. U respondentů, kteří vyjádřili svůj vztah, převažuje názor, že etická výchova je oblíbený předmět (39,58%), jako velmi oblíbený předmět označilo Etickou výchovu 7,81 %. 4,17% bylo opačného názoru, tedy že Etická výchova je předmět neoblíbený. Pro 1,04% respondentů je tento předmět velmi neoblíbený.

Otázka č. 6 se zaměřuje na důvod, proč studenti považují etickou výchovu za oblíbenou. Otázka má znění: *Pokud předmět etická výchova považuješ za oblíbený, je to proto, že...* Respondenti měli na výběr několik možností, pokud si z nich nevybrali, měli možnost doplnit svůj názor. Na tuto položku odpovědělo 151 respondentů.

Tabulka 6 - Statistické vyjádření dat o zkoumaném vzorku

Modus	Aritmetický průměr	Směrodatná odchylka	Rozptyl	Medián
2	1,55	0,92	3	2

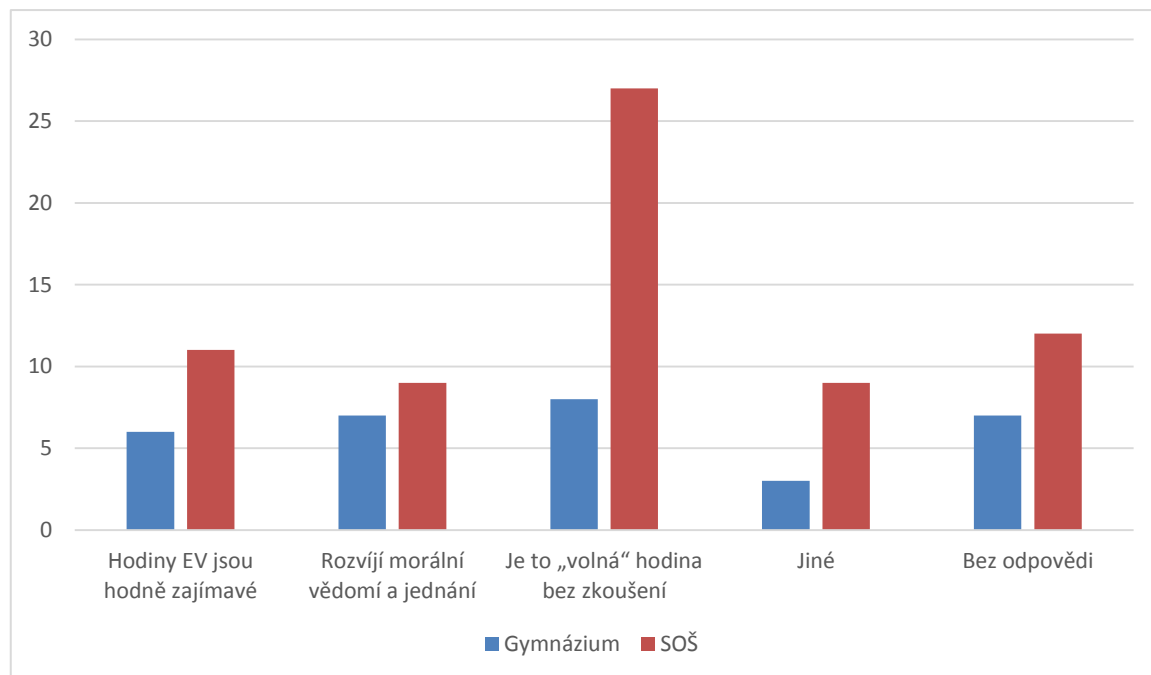
Zdroj: vlastní

Tabulka 7 - Důvody oblíbenosti

Možnosti	Muži		Ženy	
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ
Hodiny EV jsou hodně zajímavé	6	11	9	1
Rozvíjí morální vědomí a jednání	7	9	5	3
Je to „volná“ hodina bez zkoušení	8	27	32	14
Jiné	3	9	5	2
Bez odpovědi	7	12	18	4

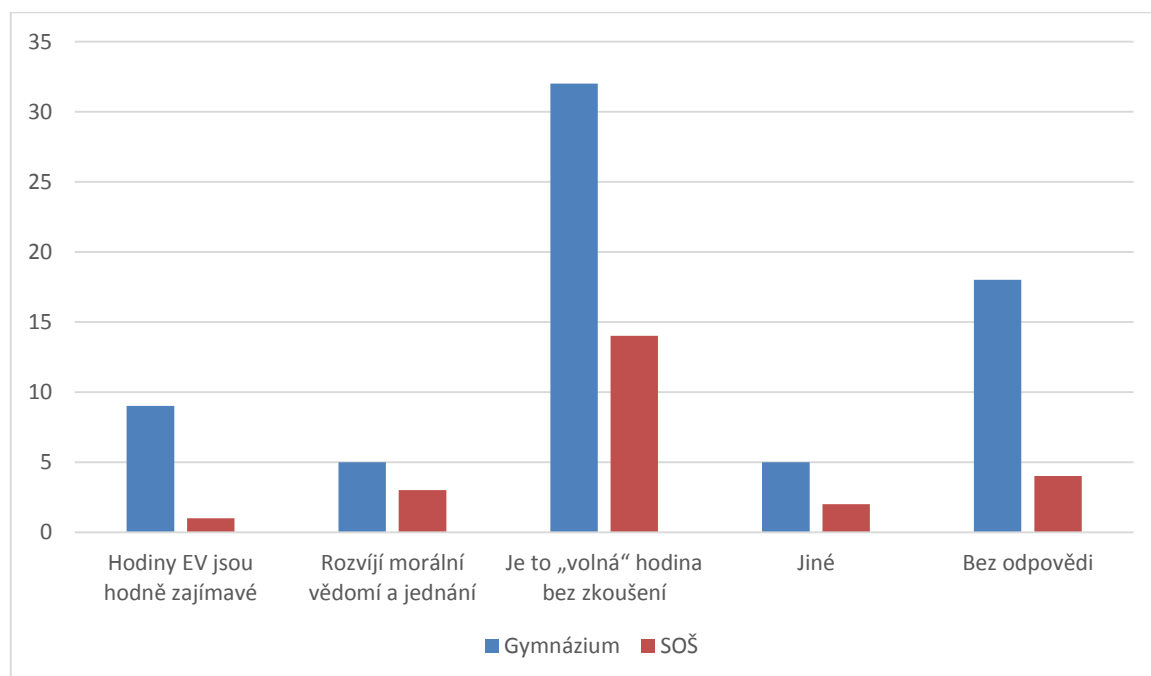
Zdroj: vlastní

Graf 3 - Důvody oblíbenosti – muži

Zdroj: vlastní

Graf 4 - Důvody oblíbenosti – ženy

Zdroj: vlastní

Z grafu můžeme pozorovat, že více jak polovina respondentů považuje hodiny etické výchovy za oblíbené, protože se podle nich nemusí učit, nikdo je nezkouší. Výrazně zaostávají názory o zajímavosti hodin a rozvíjení morálky. Studenti tedy považují hodiny etické výchovy spíše za hodiny oddychové.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 2 - Jaká témata předmětu Etická výchova považují studenti SŠ za stěžejní?

V dotazníku jsme také zjišťovali preference témat předmětu etická výchova. V položkách zmíněných níže jsme se věnovali oblíbenosti jednotlivých témat. Snažili jsme se zjistit, jaká témata jsou studenty SŠ preferována a která nikoliv. Zjištění těchto názorů považujeme za stěžejní, jelikož toto může být i zrcadlem morálních preferencí u zkoumané skupiny. Otázka č. 7 byla koncipována takto: *Jaká témata předmětu etická výchova považuješ za důležitá?*

Studenti měli označit maximálně 3 položky z 15 možností (1-komunikace, 2-pozitivní hodnocení sebe a jiných, 3-tvořivost a iniciativa, 4-vyjádřování a ovládání citů, 5-empatie, 6-asertivita, 7-reálné a zobrazené vzory, 8-pomoc, darování, spolupráce, 9-komplexní prosociálnost, 10-kořeny prosociálnosti, 11-ekonomické hodnoty, 12-etika a náboženství, 13-rodina, 14-výchova k manželství a rodičovství, 15-ochrana přírody a životního prostředí). Na otázku odpovědělo 192 respondentů.

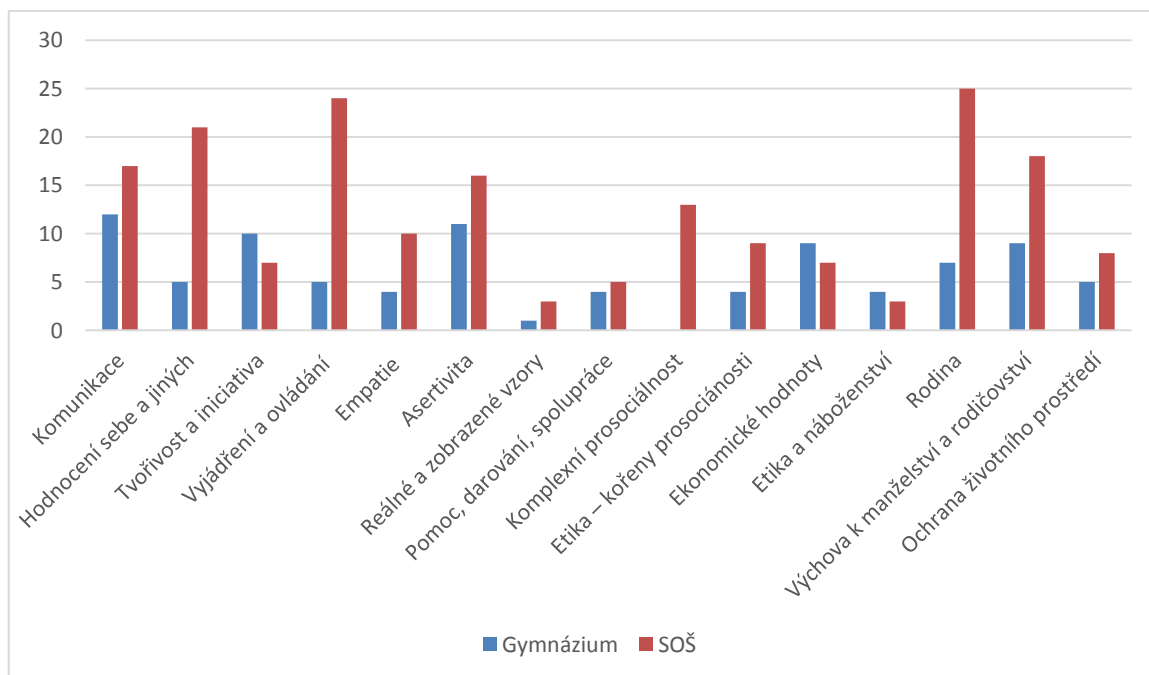
Tabulka 8 – Vyjádření důležitosti témat etické výchovy

Možnosti	Muži		Ženy	
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ
Komunikace	12	17	25	7
Hodnocení sebe a jiných	5	21	17	7
Tvořivost a iniciativa	10	7	11	0
Vyjádření a ovládání	5	24	16	5
Empatie	4	10	14	3

Asertivita	11	16	16	9
Reálné a zobrazené vzory	1	3	5	1
Pomoc, darování, spolupráce	4	5	6	3
Komplexní prosociálnost	0	13	25	7
Etika – kořeny prosociálnosti	4	9	5	0
Ekonomické hodnoty	9	7	10	6
Etika a náboženství	4	3	5	0
Rodina	7	25	30	4
Výchova k manželství a rodičovství	9	18	10	5
Ochrana životního prostředí	5	8	5	2

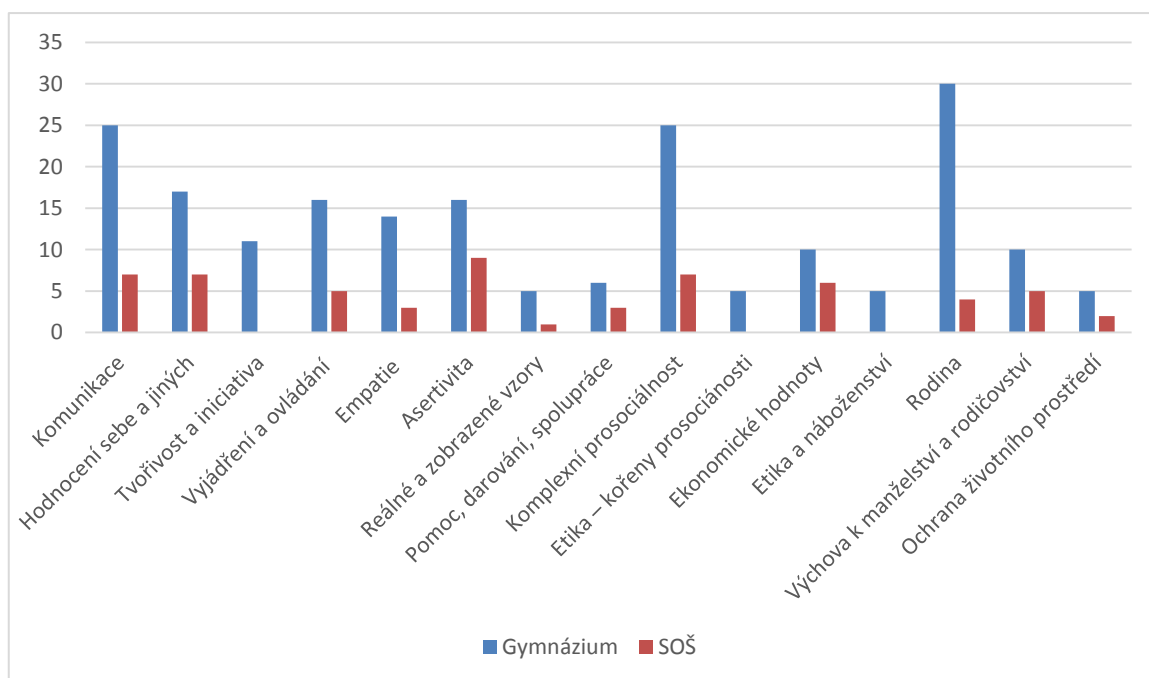
Zdroj: vlastní

Graf 5 - Vyjádření důležitosti témat etické výchovy – muži

Zdroj: vlastní

Graf 6 - Vyjádření důležitosti témat etické výchovy – ženy

Zdroj: vlastní

Podle grafu můžeme konstatovat, že studenti považují za stěžejní témata: 1. rodina, 2, komunikace, 3. asertivita. Domníváme se, že tato témata jsou pro studenty nejdůležitější pro jejich aktuálnost a využití v jejich budoucím životě.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 3: Jaké nedostatky vnímají studenti SŠ ve vyučovacích metodách předmětu etická výchova a jaké jsou návrhy studentů na zlepšení výuky předmětu Etická výchova?

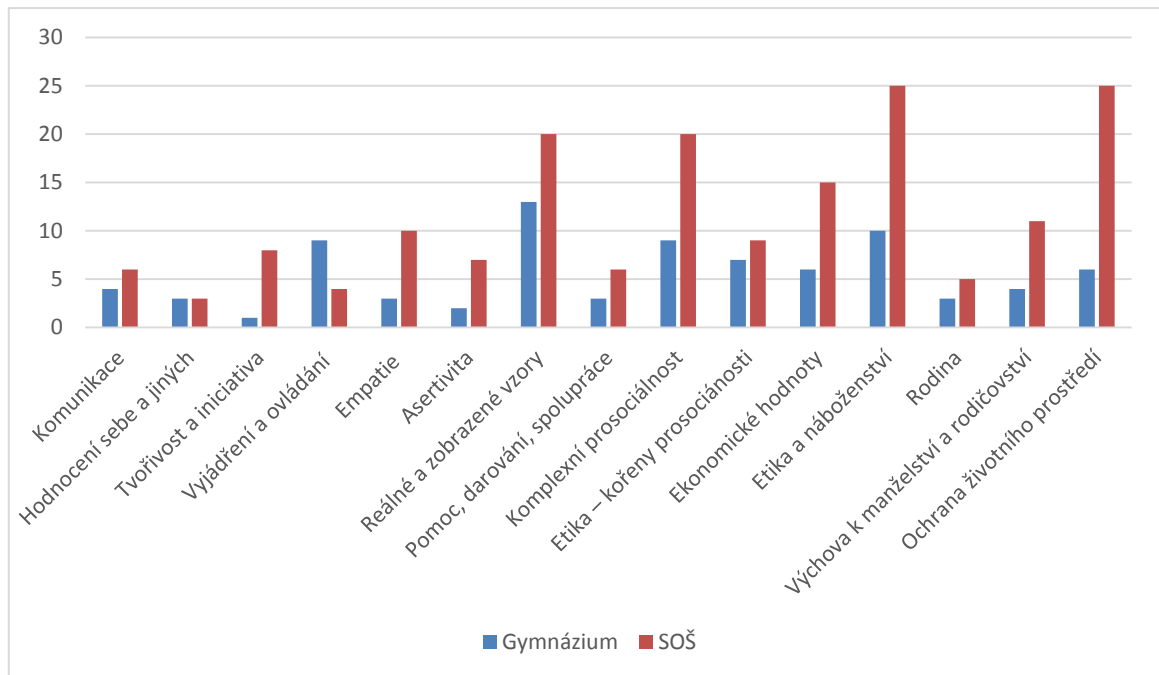
Otázka č. 8 zjišťuje témata, kterým se chtějí studenti věnovat v hodinách nejméně, a která jsou podle nich nejméně důležitá. Studenti měli na výběr totožných 15 možností, které jsou obsaženy v položce č. 7 (1-komunikace, 2-pozitivní hodnocení sebe a jiných, 3-tvořivost a iniciativa, 4-vyjádřování a ovládnání citů, 5-empatie, 6-asertivita, 7-reálné a zobrazené vzory, 8-pomoc, darování, spolupráce, 9-komplexní prosociálnost, 10-kořeny prosociálnosti, 11-ekonomické hodnoty, 12-etika a náboženství, 13-rodina, 14-výchova k manželství a rodičovství, 15-ochrana přírody a životního prostředí). Na otázku odpovědělo všech 192 respondentů.

Tabulka 9 - Neoblíbenost témat Etické výchovy

Možnosti	Muži		Ženy	
	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium	SOŠ
Komunikace	4	6	4	5
Hodnocení sebe a jiných	3	3	4	3
Tvořivost a iniciativa	1	8	8	7
Vyjádření a ovládání	9	4	8	3
Empatie	3	10	1	3
Asertivita	2	7	2	1
Reálné a zobrazené vzory	13	20	31	7
Pomoc, darování, spolupráce	3	6	3	1
Komplexní prosociálnost	9	20	16	5
Etika – kořeny prosociálnosti	7	9	11	4
Ekonomické hodnoty	6	15	16	4
Etika a náboženství	10	25	21	8
Rodina	3	5	5	2
Výchova k manželství a rodičovství	4	11	17	4
Ochrana životního prostředí	6	25	25	7

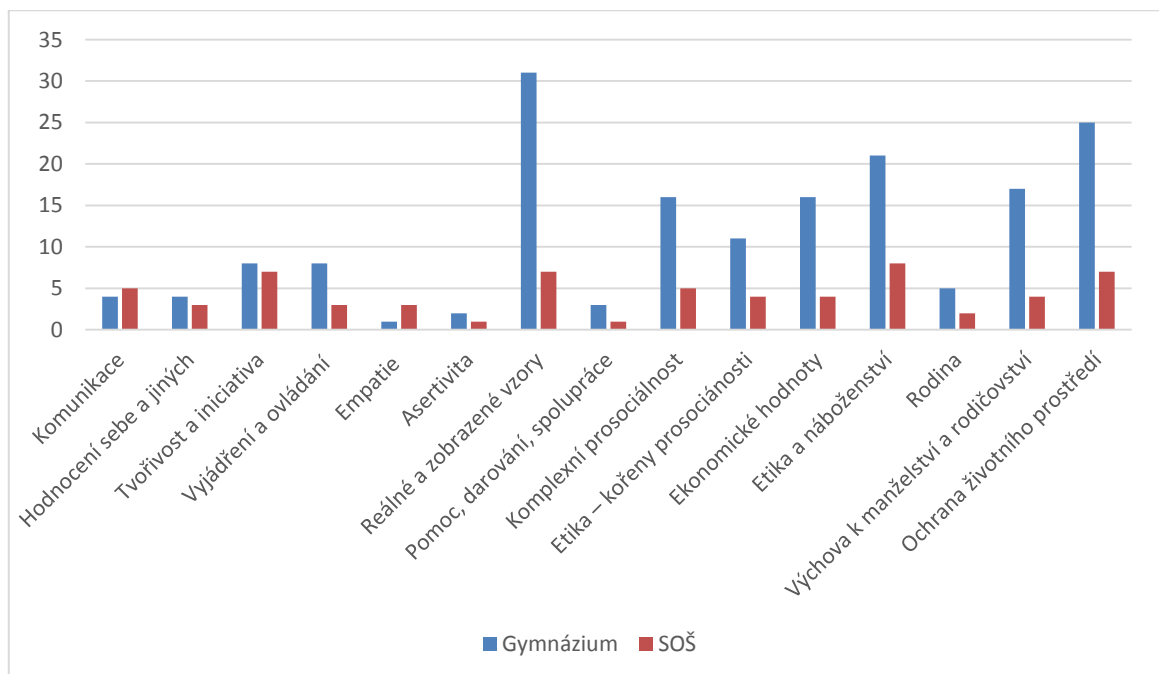
Zdroj: vlastní

Graf 7 - Neoblíbenost témat etické výchovy – muži

Zdroj: vlastní

Graf 8 - Neoblíbenost témat – ženy

Zdroj: vlastní

V položce č. 9 jsme u respondentů zjišťovali, která pro ně důležitá témata jim chybí a rádi by je doplnili do osnov tohoto předmětu. Položka byla koncipována jako otázka otevřená, kdy respondenti mohli v plné šíři vyjádřit svůj vlastní názor. 46 studentů navrhlo témata, která by je zajímala. Ostatní žáci se nevyjádřili, anebo napsali, že jsou s obsahem předmětu spokojeni a nepřejí si doplnit žádné oblasti. Respondenti navrhovali tato témata:

- Partnerský život a sex – 17 studentů,
- Témata z běžného života, běžné problémy – 6 studentů,
- Závislosti a drogy – 5 studentů,
- Láska, politika, sport a film – každé z témat uvedli 4 studenti,
- Etiketa, hudba, psychologie, smysl života – každé z témat navrhli 3 studenti,
- Výběr povolání, pracovní problémy – každé z témat uvedli 2 studenti,
- Relax, škola, poruchy osobnosti, bulvár, násilí – každé z téma uvedl 1 student.

Studenti převážně navrhli témata, která jsou pro společnost poměrně běžná a tedy pro život velmi důležitá. Objevily se však i oblasti vážnějšího charakteru jako politika, smysl života či násilí. Protipólem bylo uvedení témat jako např. hudba, film nebo sport.

Data, získaná odpověďmi na tuto otázku, považujeme za důležitý podklad optimalizace osnov etické výchovy. Vyjadřují totiž přímo klíčové oblasti, v nichž mládež cítí potřebu osvěty. Bez reflektování těchto poznatků nebude předmět pojímat problematiku komplexně a poskytovat poznatky v patřičné kvalitě, čímž by částečně nenaplňoval účel, pro který byl do škol zaveden.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 4: Jaké metody etické výchovy vyhovují studentům SŠ nejvíce?

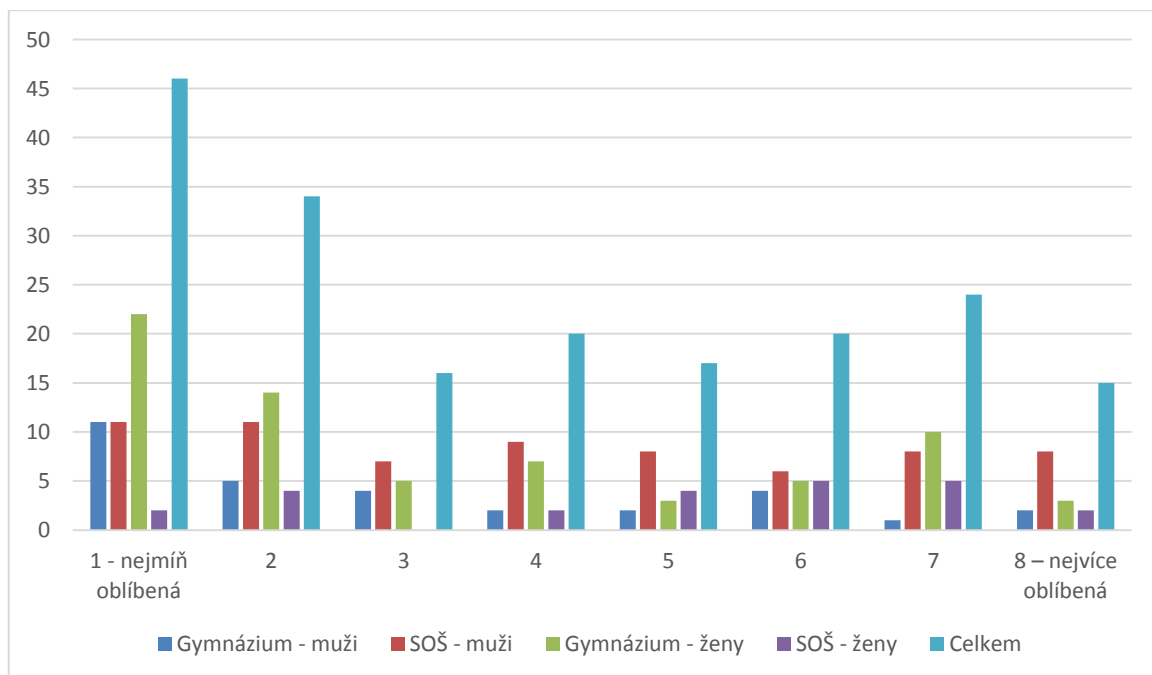
Položka č. 10 je zaměřená na zjišťování oblíbenosti vyučovacích metod předmětu Etická výchova. Metody jsme rozřídili do osmi skupin (1.sk. – vysvětlování, výklad, přednáška, 2.sk – skupinový rozhovor, dialog, diskuze, 3.sk – hra, 4.sk – grafické, výtvarné a hudební aktivity, písemné aktivity (slohové a jiné), pozorování (např. sledování filmu), hraní rolí (scénky a jiné). Žáci měli ke každé možnosti přiřadit číslo 1 až 8, přičemž hodnota 8 byla nejvíce oblíbená metoda a hodnota 1 byla metoda oblíbená nejméně. Otázku vyplnilo všech 192 respondentů. Níže jsme v tabulkách a grafech znázornili oblíbenost jednotlivých metod výuky. Celkové hodnocení oblíbenosti je popsáno nakonec.

Tabulka 10 - Vysvětlování, výklad, přednáška

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnázium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	11	11	22	2	46
2	5	11	14	4	34
3	4	7	5	0	16
4	2	9	7	2	20
5	2	8	3	4	17
6	4	6	5	5	20
7	1	8	10	5	24
8 – nejvíce oblíbená	2	8	3	2	15

Zdroj: vlastní

Graf 9 - Vysvětlování, výklad, přednáška

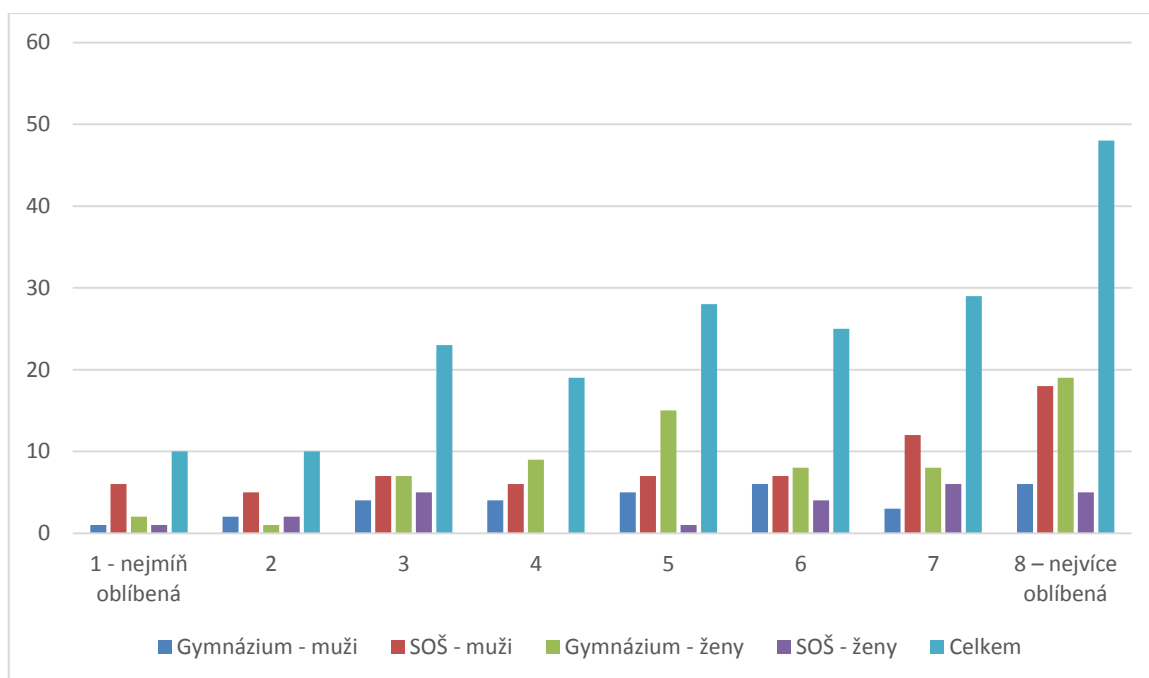
Zdroj: vlastní

Tabulka 11 - Skupinová diskuze, rozhovor, dialog

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	1	6	2	1	10
2	2	5	1	2	10
3	4	7	7	5	23
4	4	6	9	0	19
5	5	7	15	1	28
6	6	7	8	4	25
7	3	12	8	6	29
8 – nejvíce oblíbená	6	18	19	5	48

Zdroj: vlastní

Graf 10 - Skupinová diskuze, rozhovor, dialog

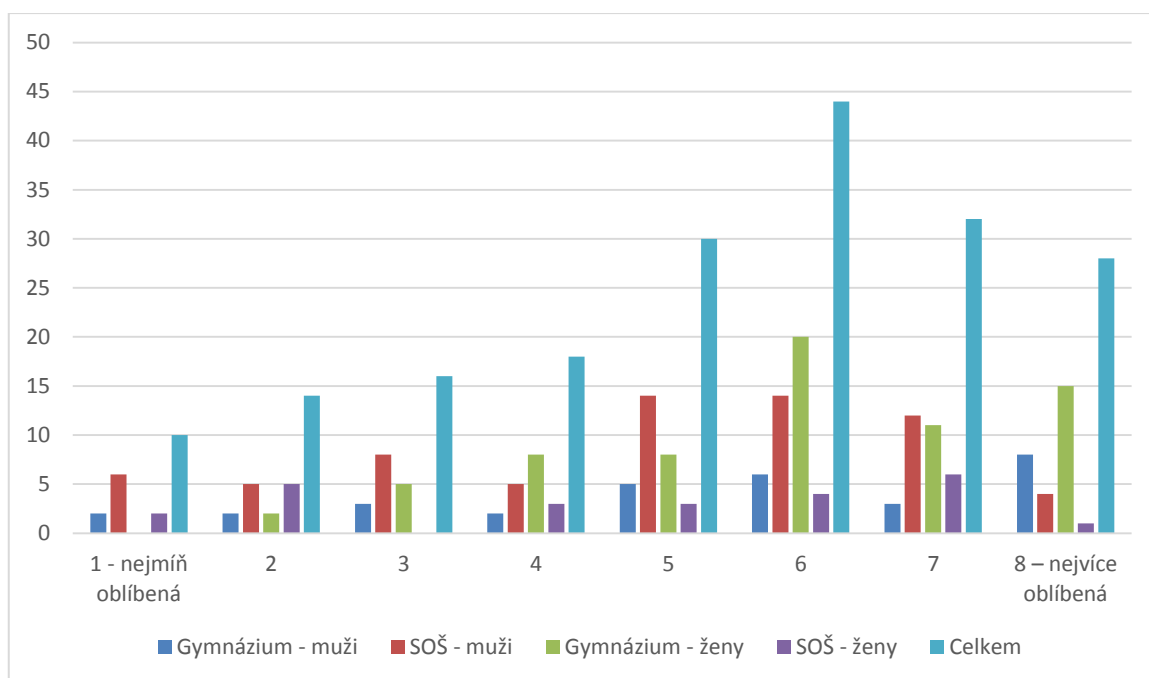
Zdroj: vlastní

Tabulka 12 - Hra

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	2	6	0	2	10
2	2	5	2	5	14
3	3	8	5	0	16
4	2	5	8	3	18
5	5	14	8	3	30
6	6	14	20	4	44
7	3	12	11	6	32
8 – nejvíce oblíbená	8	4	15	1	28

Zdroj: vlastní

Graf 11 - Hra

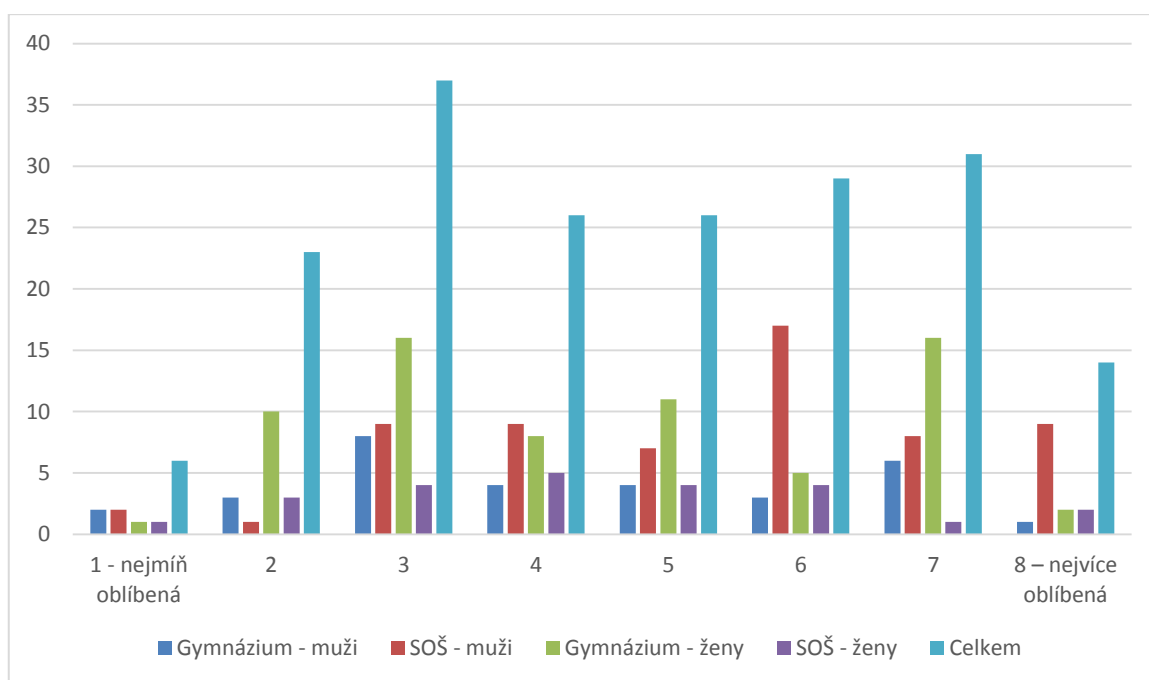
Zdroj: vlastní

Tabulka 13 - Grafické, výtvarné a hudební aktivity

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	2	2	1	1	6
2	3	1	10	3	23
3	8	9	16	4	37
4	4	9	8	5	26
5	4	7	11	4	26
6	3	17	5	4	29
7	6	8	16	1	31
8 – nejvíce oblíbená	1	9	2	2	14

Zdroj: vlastní

Graf 12 - Grafické, výtvarné a hudební aktivity

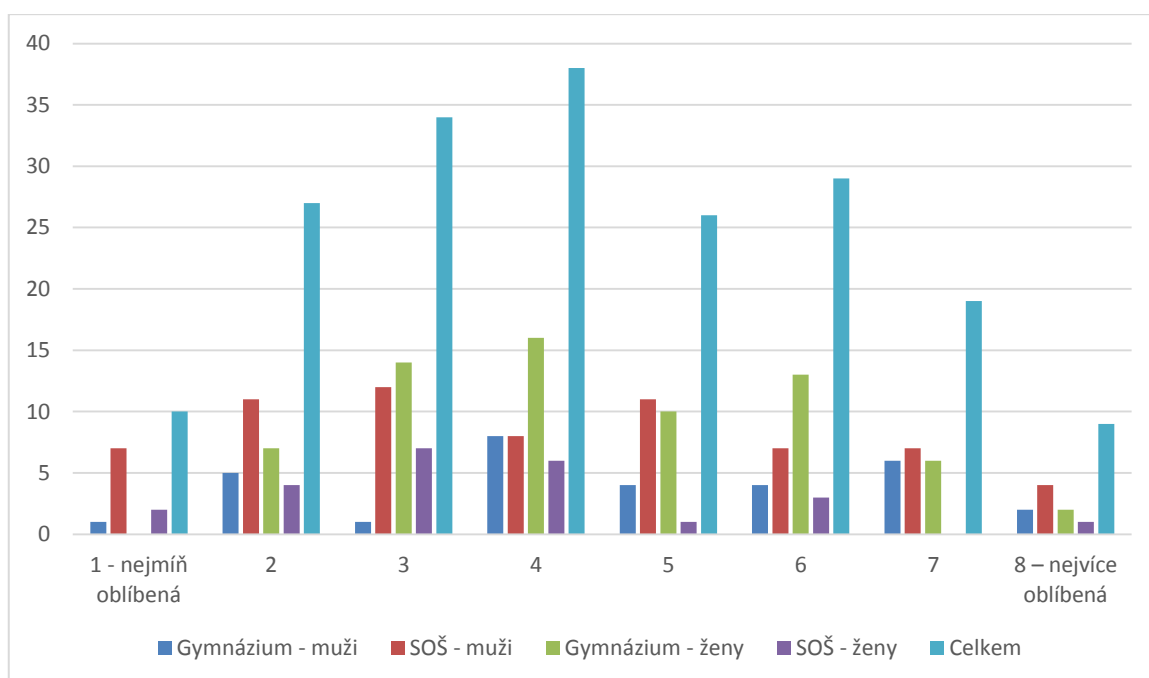
Zdroj: vlastní

Tabulka 14 - Pohybové a pracovní aktivity

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	1	7	0	2	10
2	5	11	7	4	27
3	1	12	14	7	34
4	8	8	16	6	38
5	4	11	10	1	26
6	4	7	13	3	29
7	6	7	6	0	19
8 – nejvíce oblíbená	2	4	2	1	9

Zdroj: vlastní

Graf 13 - Pohybové a pracovní aktivity

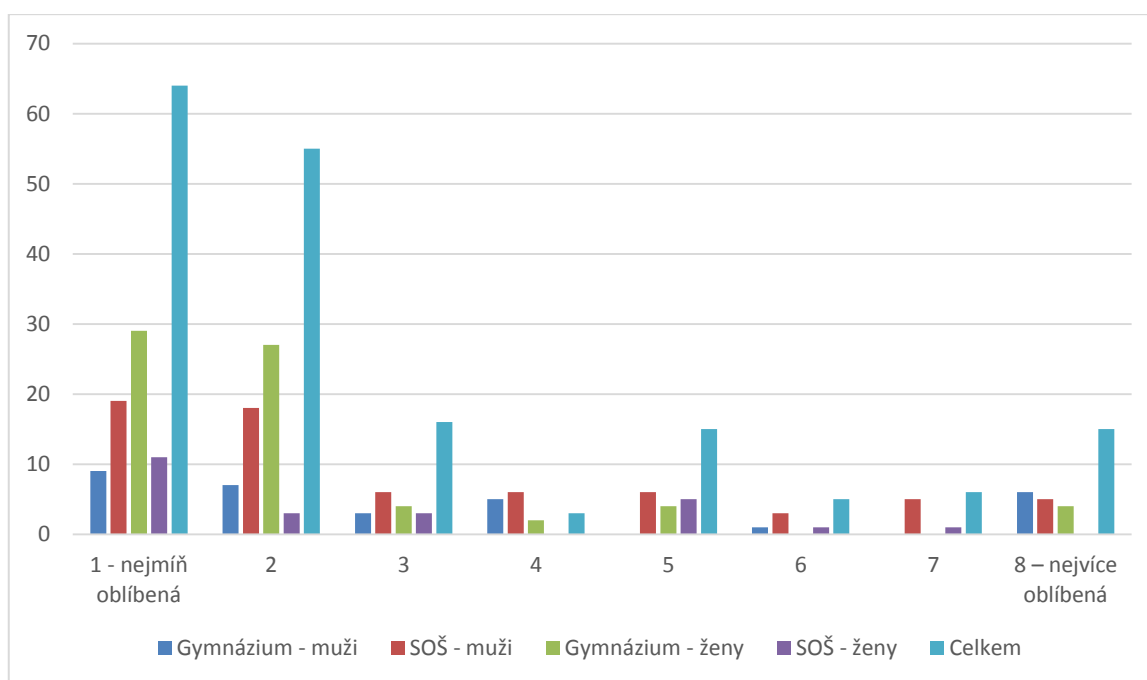
Zdroj: vlastní

Tabulka 15 - Písemné aktivity

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	9	19	29	11	64
2	7	18	27	3	55
3	3	6	4	3	16
4	5	6	2	0	3
5	0	6	4	5	15
6	1	3	0	1	5
7	0	5	0	1	6
8 – nejvíce oblíbená	6	5	4	0	15

Zdroj: vlastní

Graf 14 - Písemné aktivity

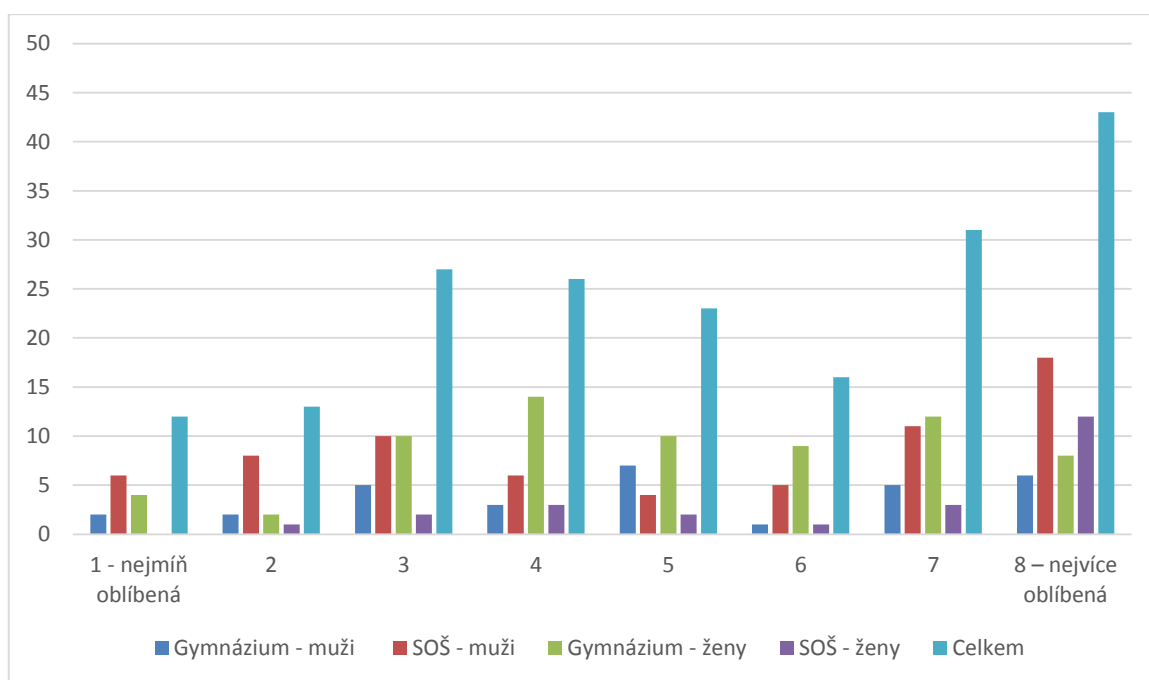
Zdroj: vlastní

Tabulka 16 - Pozorování

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	2	6	4	0	12
2	2	8	2	1	13
3	5	10	10	2	27
4	3	6	14	3	26
5	7	4	10	2	23
6	1	5	9	1	16
7	5	11	12	3	31
8 – nejvíce oblíbená	6	18	8	12	43

Zdroj: vlastní

Graf 15 - Pozorování

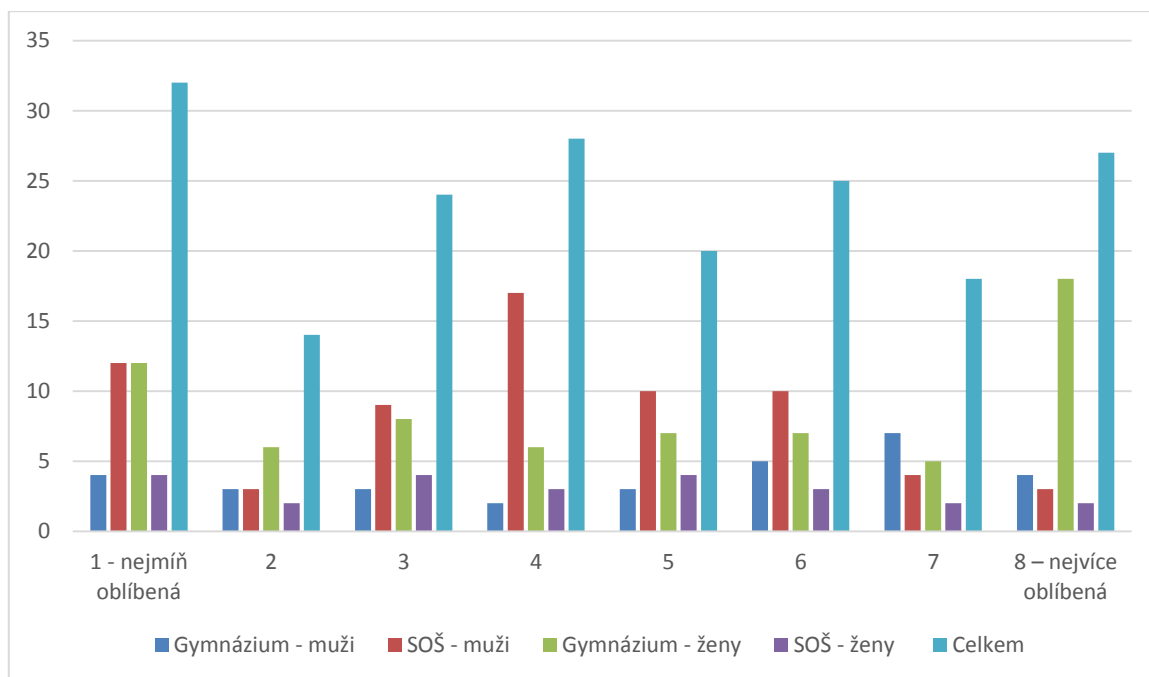
Zdroj: vlastní

Tabulka 17 - Hraní rolí

Hodnota označující oblíbenost metody	Muži		Ženy		Celkem
	Gymnásium	SOŠ	Gymnásium	SOŠ	
1 - nejméně oblíbená	4	12	12	4	32
2	3	3	6	2	14
3	3	9	8	4	24
4	2	17	6	3	28
5	3	10	7	4	20
6	5	10	7	3	25
7	7	4	5	2	18
8 – nejvíce oblíbená	4	3	18	2	27

Zdroj: vlastní

Graf 16 - Hraní rolí

Zdroj: vlastní

Jako nejméně oblíbenou metodu, tedy hodnotou 1, označilo nejvíce studentů písemné aktivity, druhou nejméně oblíbenou metodou je pak vysvětlování, výklad a přednáška a č. 6 označilo nejvíce žáků metodu hraní rolí.

Za nejoblíbenější metodu označilo nejvíce studentů skupinovou diskuzi, dialog a rozhovor, č. 7 bylo nejvíce označováno pozorování a třetí nejoblíbenější pak byla metoda hry. Lze tedy konstatovat, že žáci především preferují metody interakční, při kterých jsou aktivně zapojeni do vyučování.

V položce č. 11 jsme se zjišťovali od respondentů, jaké mají návrhy na vylepšení hodin předmětu etická výchova. Znění otázky bylo následující: *Jak byl jsi zlepšil hodiny předmětu etická výchova?* Jednalo se o otevřenou otázku, ve které mohli respondenti volně vyjádřit návrhy na optimalizaci výuky předmětu.

Na otázku odpovědělo 37,5 % studentů. Ostatní se nevyjádřili vůbec nebo vyslovili spokojenost se stylem a náplní výuky a nic by nezměnili.

Žáci by nejčastěji vylepšili hodiny etické výchovy větším prostorem pro komunikaci a výměnu názorů mezi sebou, více sledování filmů (např. naučných s následnou analýzou jejich obsahu), posloucháním hudby, kladně by hodnotili více prostoru pro hraní scének či počítačových aktivit. Respondenti se vyjádřili, že by chtěli trávit více času mimo školu, v přírodě. Studenti by ocenili, pokud by jejich hodiny navštěvovali experti na právě probíraná témata a besedy se zajímavými lidmi.

VÝZKUMNÁ OTÁZKA č. 5: Jaké jsou návrhy studentů na zlepšení výuky předmětu Etická výchova?

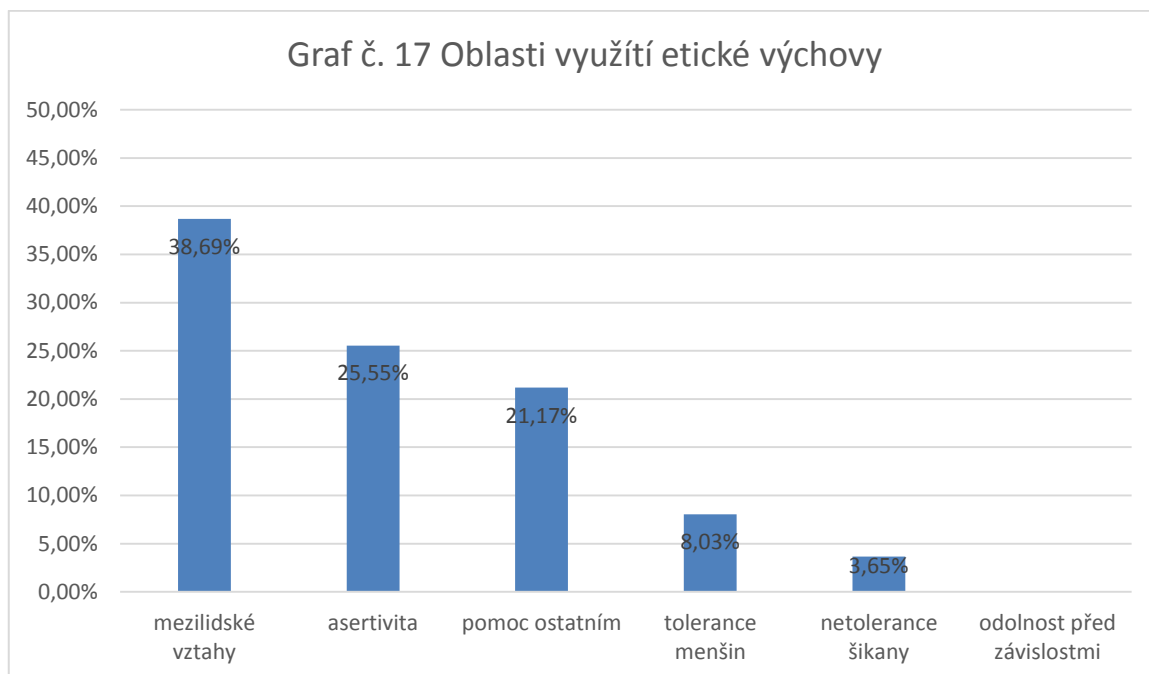
Položkami č. 12 a č. 13 jsme se snažili dozvědět, zda a jak ovlivňují poznatky z hodin předmětu Etická výchova život studentů. Otázka č. 12 je položena dichotomickým stylem. Byla položena takto: *Ovlivňují poznatky z hodin etické výchovy tvůj život?* Položka č. 13 je otázkou otevřenou, ve které mohli studenti vypsát maximálně tři oblasti života, jenž jsou poznatky z předmětu ovlivňovány. Zní takto: *Pokud poznatky z hodin etické výchovy ovlivňují tvůj život, tak v jakých oblastech?* Na otázku č. 12 odpovědělo 192 respondentů, kladně na ni odpovědělo 108 a na otázku č. 13 pak vyjádřilo svůj názor 79.

Tabulka 18 - Vliv etické výchovy na život studentů

Možnosti	Muži		Ženy	
	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium	SOŠ
ano	19	41	38	10
ne	12	28	31	14

Zdroj: vlastní

Graf 17 - Oblasti využití etické výchovy

Zdroj: vlastní

Analýzou dat sebraných otázkou č. 13 jsme zjistili nejvýraznější využitelnost poznatků z předmětu etická výchova v oblasti mezilidských vztahů a to ve 38,69 %. Jakou druhou nejvýznamnější oblastí ve využití etické výchovy označili respondenti asertivitu. Tento jev dosáhl hodnoty 25,55%. Oblast pomoci ostatním byla vyhodnocena respondenty jako třetí nejvýznamnější s 21,17%. Naopak netolerance šikany a odolnost proti závislostem byly označovány nejméně, tyto jevy dosáhly hodnot 3,65% resp. 2,92%.

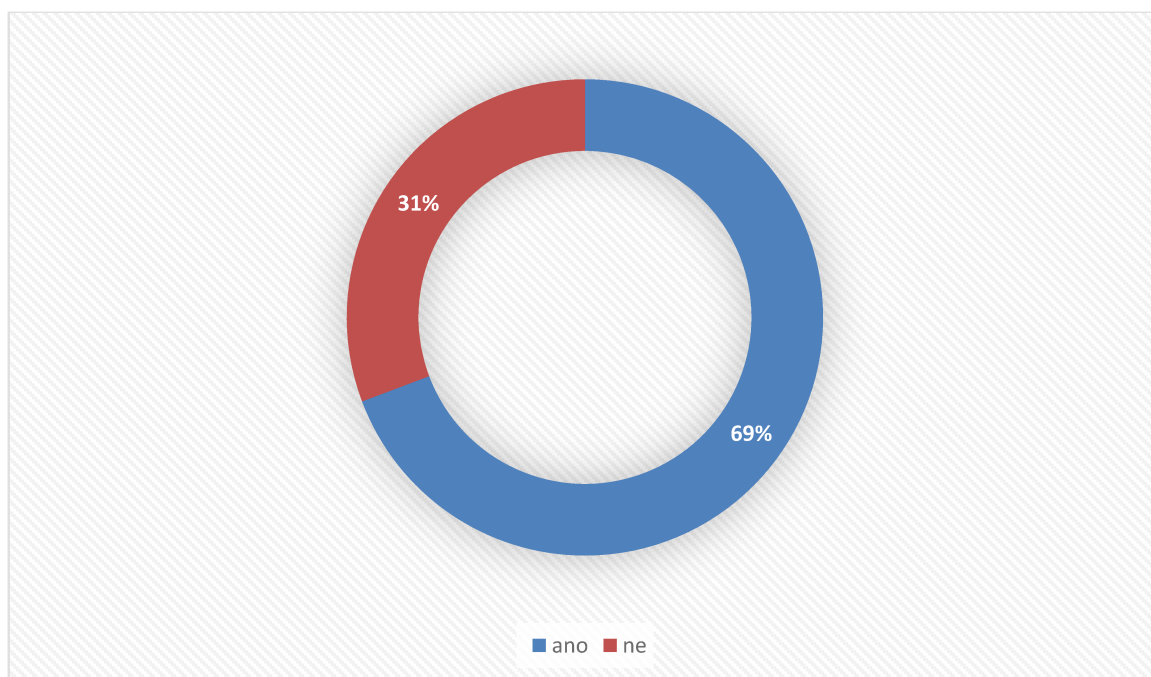
Dichotomická otázka č. 14 zkoumala názor žáků na vliv předmětu etická výchova na vztahy mezi spolužáky ve třídě. Její znění je: *Myslíte si, že má výuka předmětu etická výchova dobrý vliv na vztahy ve třídě?* Respondenti měli na výběr z možností ano/ne. Odpovědělo 192 respondentů.

Tabulka 19 - Názor na vliv Etické výchovy na vztahy ve třídě

Možnosti	Muži		Ženy	
	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium	SOŠ
ano	30	25	59	19
ne	1	43	10	5

Zdroj: vlastní

Graf 18 - Názor na vliv Etické výchovy na vztahy ve třídě

Zdroj: vlastní

Z grafického znázornění je patrné, že nadpoloviční většina studentů hodnotí vliv na vztahy ve třídách kladně. Dovolíme si na základě tohoto zjištění v konsenzu s výsledky analýzy

odpovědi na otázku č. 13 tvrdit, že předmět etická výchova pozitivně působí zejména na oblast mezilidských vztahů.

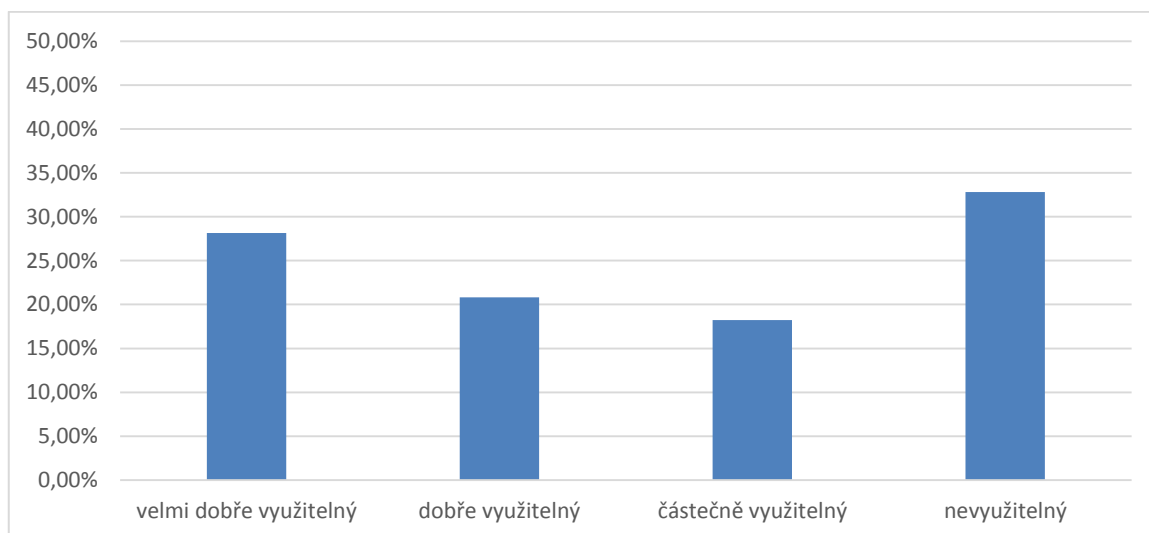
Z odpovědí respondentů na položku č. 15 jsme se chtěli dozvědět názor dotazovaných na využitelnost poznatků z předmětu etická výchova v běžném životě. Jednalo se o uzavřenou otázku. Její znění bylo: *Znalosti a poznatky z předmětu etická výchova považují za...* Respondenti měli na výběr ze 4 variant odpovědí (velmi dobře využitelné, dobře využitelné, částečně využitelné, nevyužitelné). Na otázku odpovědělo 192 respondentů.

Tabulka 20 - Názor na využitelnost poznatků z Etické výchovy v běžném životě

Možnosti	Muži		Ženy	
	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium	SOŠ
Velmi dobře využitelné	16	8	28	2
Dobře využitelné	7	11	16	6
Částečně využitelné	3	12	15	5
Nevyužitelné	5	37	10	11

Zdroj: vlastní

Graf 19 - Názor na využitelnost poznatků z Etické výchovy v běžném životě

Zdroj: vlastní

Z výsledků analýzy otázky č. 15 je patrné, že výrazně vyhraněný názor na využitelnost poznatků z předmětu Etická výchova v běžném životě není. Nejpočetnější je skeptický názor, že poznatky ze zkoumaného předmětu v běžném životě využít nelze (32,81%). Nepatrně menší procento respondentů naopak vyjádřilo svůj souhlas s velmi dobrou využitelností poznatků z etické výchovy (28,13%). Za dobře využitelné považuje poznatky z etické výchovy 20,83 % respondentů a za částečně využitelné je považuje 18,23% odpovídajících.

Je patrné, že nejčetnější skupiny respondentů jsou polarizované, kdy nepatrně převažuje negativní názor na využitelnost poznatků v běžném životě. Tento fakt by měl být brán jako stimul ke komplexnímu zefektivnění a zatraktivnění předmětu etická výchova ve jménu pokroku společnosti v duchu humanismu a demokratických zásad.

8.2 Shrnutí výzkumu

Hlavním cílem naší diplomové práce bylo zjištění názorů studentů SŠ na etickou výchovu.

Stanovili jsme si pět výzkumných otázek, které si zodpovíme v této kapitole. V první výzkumné otázce jsme se chtěli dozvědět, zda žáci považují etickou výchovu za oblíbenou a v dotazníku jsme zjišťovali i důvody oblíbenosti. Z odpovědí žáků jsme zjistili, že etická výchova je oblíbený předmět i přes to, že ho největší počet žáků označil za neutrální. Nejčastější důvod oblíbenosti (53,64%) je z důvodu, že etická výchova patří k vedlejším předmětům a jeho nároky a hodnocení není tak náročné. Další otázka se tázala na témata, která v rámci výuky považují studenti za stěžejní. Stěžejní témata jsou u studentů rodina, komunikace a asertivita. Méně významná témata u středoškolských studentů jsou životní prostředí, etika a náboženství, prosociálnost a reálné a zobrazené vzory. Studenti gymnázia vykazují podobné hodnoty bez extrémních výchylek pro určité téma. U studentek gymnázia byly výsledky opačné. Gymnazistky se výrazně lišily v hodnotách neoblíbenosti u témat životního prostředí a zobrazené vzory. Středoškolačky u neoblíbených témat dosahovaly podobných nízkých hodnot. Další otázka se zabývala nedostatky ve vyučovacích metodách předmětu etická výchova. Jaké jsou návrhy studentů na zlepšení výuky předmětu Etická výchova? Na tuto otevřenou otázku odpověděla téměř polovina studentů. Jako zlepšení výuky navrhli různá témata ze života, kterým by se chtěli v hodinách věnovat. Nejčastěji se jednalo o témata partnerského života a sexu, problémů

běžného života a drog a závislosti. Méně častěji pak navrhovali témata etikety, výběru povolání, násilí, psychologie, hudby a smyslu života. Zbylá polovina studentů by na předmětu neměnila nic.

V oblasti metod přidělovali studenti pořadí metodám podle oblíbenosti. Nejoblíbenější metody výuky jsou diskuze, dialog, pozorování a hra. Nejméně oblíbené jsou písemné aktivity, výklad a přednáška a hraní rolí. Dalším tématem byly návrhy na vylepšení hodin etické výchovy. Studenti měli možnost výběru konkrétních témat, která je zajímají a chtěli by je v rámci hodiny probrat. Studenti také navrhli výuku venku. Novou učebnici, jako formu vylepšení zavrhlí všichni studenti. Poslední otázka se týkala využitelnosti etické výchovy v běžném životě. V dotazníku studenti opovídali, že využijí jen něco (39,06%) nebo jen polovinu (24,48%) z vědomostí. Pouze 7,29% studentů se vyjádřilo, že využijí všechny poznatky. Závislost tohoto tvrzení na pohlaví je velmi malá. V rámci dalších zkoumaných oblastí jsme zjistili, že neexistuje souvislost mezi pohlavím, bydlištěm, věkem a typem školy na názory na etickou výchovu.

Odpovězením na stanovené výzkumné otázky se nám podařilo splnit hlavní cíl našeho výzkumu. Zjistili jsme, že etická výchova je oblíbeným vyučujícím předmětem pro většinu žáků, kteří jej navštěvují. S obsahem hodin etické výchovy jsou spokojeni. Zajímavá témata představují oblasti, kterým rozumí a jsou součástí jejich života. Zlepšení vidí v diskuzi na témata, která je zajímají.

8.3 Diskuze a doporučení pro praxi

Jak jsme již zmínili, hlavním cílem naší diplomové práce bylo zjištění názorů studentů SŠ na etickou výchovu. Z odpovědí žáků jsme zjistili, že etická výchova je oblíbený předmět i přes to, že ho největší počet žáků označil za neutrální. Nemusí to nutně znamenat, že je jim etická výchova lhostejná. Přednosti a nedostatky tohoto předmětu mohou být i vyvážené. Něco se jim může líbit, něco ne. Zjistili jsme, že oblíbenost předmětu je závislá na pohlaví. V dotazníku jsme zkoumali také příčiny oblíbenosti. Nejčastější důvod oblíbenosti (53,64%) je, že etická výchova patří k vedlejším předmětům a jeho nároky a hodnocení není tak náročné. Etická výchova poskytuje prostor pro abstraktní myšlení a oddych.

Oblíbená témata jsou u studentů rodina, komunikace a asertivita. Nejméně oblíbená témata u středoškolských studentů jsou životní prostředí, etika a náboženství, prosociálnost a reálné a zobrazené vzory. Studenti gymnázia vykazují podobné hodnoty bez extrémních výchylek pro určité téma. U studentek gymnázia byly výsledky opačné. Gymnazistky se výrazně lišily v hodnotách neoblíbenosti u témat životního prostředí a zobrazené vzory. Středoškolačky u neoblíbených témat dosahovaly podobných nízkých hodnot. Patrně mají středoškoláci oproti gymnazistům tendence k tvorbě vyhraněných názorů. Stejně tak mají gymnazistky vyšší tendence k vyššímu vyhranění svých názorů. Oblíbená jsou témata aktuální, tabuizovaná s jistým nádechem pikantnosti. Svou roli zde hraje i to jak studenti danému tématu rozumí. Například představit si, co se skrývá pod tématem prosociálnost, je pro studenty obtížnější než u témat rodina, pomoc a spolupráce. Zajímavost předmětu ovlivňují i zdroje, ze kterých vyučující čerpá. S rozvojem technologií rostou i možnosti způsobu a obsahu vyučování. Téměř polovina studentů se vyjádřila možnostem zlepšení obsahu předmětu Etická výchova. Ostatní by na předmětu neměnili nic. Nejčastější nová požadovaná témata byla partnerský život a sex, problémy dospívajících a drogy a závislosti. Další témata byla volba budoucího povolání, agrese a mysl života. Jedná se o témata, se kterými se mládež dostává do každodenního styku. Jsou to také témata představující problémy života dospělých. Před několika lety byli tito studenti ještě dětmi a tato témata pro ně mohou představovat svět dospělých, po kterém tak dlouho toužili a nyní jsou jeho součástí. Zároveň mají tato témata závažný charakter a jejich extrémní projevy spadají do sféry rizikového chování. Měli bychom takovými tématům věnovat velkou pozornost a přistupovat k nim s pochopením.

Nejoblíbenější metody výuky jsou diskuze, dialog, pozorování a hra. Nejméně oblíbené jsou písemné aktivity, výklad, přednáška a hraní rolí. Můžeme usuzovat, že se studenti nechtějí předvádět před svými spolužáky, přednášku považují za nudnou, psaní zápisků je nebaví. Metoda dialogu je pro učitele i studenta nenáročná na přípravu a realizaci. Jediným nárokem pro učitele je velmi dobrá orientace v diskutované problematice, jeho přirozená autorita a otevřenost pro dialog.

Dalším tématem byly návrhy na vylepšení hodin Etické výchovy. Nejčastější návrhy na vylepšení se týkaly zábavy a zajímavosti témat. Zpestřením pro studenty je i změna místa vyučování. Oblíbené alternativní místo pro výuku je venku. Studenti mohou být na čerstvém vzduchu, lépe se jim okysličuje mozek a mají více energie. Pohled na stromy, trávu a oblohu přináší úlevu pro unavené oči. Posezení na trávě nebo zídce je příjemnou

změnou oproti lavici. Možnost vylepšit výuku novou učebnicí zamítli všichni žáci. Je velká škoda, že mají studenti kategorický odpor k učebnicím. Takový odpor je může vést k odmítání četby literatury a knih, což by ještě více podpořilo už tak rapidně se zhoršující pokles zájmu o knihy. Následkem pak může být schopnost samostatně vyhledávat informace ve zdrojích a mohlo by to vést k nižší úrovni vzdělání celé společnosti. Ve studentech by se měla rozvíjet láska a úcta k psané literatuře. Zde je velký prostor pro hledání nových forem, jak naučit máděž, ale i dospělé číst knihy.

Poslední otázka se týkala využitelnosti etické výchovy v běžném životě. Stejně jako každý vyučovaný předmět, tak i Etická výchova slouží k rozvoji a vzdělanosti a jako příprava na budoucí život a vzdělávání. Propojení předmětu a života však vnímají žáci velmi nejasně. Může to být způsobeno tím, že některá vyučovaná témata jsou mimo rámec jejich představivosti a zkušeností. Poznatky o životě po škole a se všemi právy a povinnostmi jsou jen zprostředkované skrze rodinu nebo školu. Pouze 7,29% studentů se vyjádřilo, že využijí všechny poznatky. Toto tvrzení nemá souvislost s pohlavím.

Zjistili jsme, že etická výchova je oblíbeným vyučovaným předmětem pro většinu žáku, kteří jej navštěvují. S obsahem hodin etické výchovy jsou spokojeni. Zajímavá témata představují oblasti, kterým rozumí a jsou součástí jejich života. Zlepšení vidí v diskuzi na témata, která je zajímají. Rádi uvítají změnu prostředí učebny za vyučování venku a líbí se jim interaktivní forma výuky. Podle odpovědi studentů, existují v předmětu etické výchovy oblasti ke zlepšení. Je třeba se vydat cestou kompromisu, protože ne vše se může podvolit přáním studentů. Jako doporučení pro praxi můžeme navrhnout zaměřit se na osobnost učitele, jeho erudovanost, otevřenost a pochopení. Výklad by měl být postaven na příkladech, u kterých je snažší porozumět dané problematice. Výuka etiky by se měla opírat

o psychologické a filosofické poznatky. Etická výchova by neměla být hodinou, kterou je třeba odučit. Etika má eliminovat rizikové chování a rozvíjet mládež v oblasti hodnot a dobrých mravů. S narůstajícím počtem škol, kde se vyučuje etická výchova, by měl stoupat počet výzkumů mapující úroveň prosociálního chování. Za úvahu stojí myšlenka uskutečnit takový průzkum celoplošně a porovnat jeho výsledky se školami, kde se etická výchova neučí. Vše je ale předmětem diskuze. Tato diskuze je určena pro žáky, jejich učitele, rodiče, představitele školského systému a odborníky specializující se na oblast psychologie, sociologie, pedagogiky a filosofie. Jedině tak se může zahájit

multidisciplinární proces jehož produktem je živoucí a hmatatelnou Etická výchova mající své neodmyslitelné místo ve vzdělávání.

ZÁVĚR

Cílem naší diplomové práce bylo zjistit, jak vnímají etickou výchovu žáci středních škol. Pokud jsme zjišťovali názory žáků na etiku, museli jsme charakterizovat čím se etika zabývá. Bylo třeba popsat myšlenky filosofů zabývajících se etickými principy ve společnosti a sociálně patologické jevy tuto společnost ohrožující.

Ve výzkumné části jsme zkoumali jak to všechno vnímají samotní studenti. Z jejich odpovědí jsme zjistili, že etická výchova je oblíbeným předmětem. Oblíbenými tématy jsou problémy jejich běžného života jako rodina, vztahy a komunikace. Etiketa je na marginách jejich zájmu. Jako vyučovací metodu preferují diskusi. Používání učebnic pro tento předmět odmítají. Zjistili jsme, že žáci považují etickou výchovu jako těžce využitelnou v praxi a některá její témata považují za nesrozumitelná. Vzhledem k tomu, že snahou učitelů je výchova žáka v souvislosti s přípravou na jeho budoucí život, je zde prostor pro zlepšení. Domníváme se, že se tato situace dá zlepšit a měla by být předmětem dalších výzkumů. Podobné práce jako je tato, mohou přinést důležité informace sloužící k potřebám učitelů etické výchovy. Bylo by proto vhodné pokračovat ve zkoumání na více školách a možná i celoplošně. Výsledky těchto výzkumů by mohly pomoci zlepšit kvalitu předmětu a etická výchova by se stala prakticky využitelnou v životě studentů.

Etickou výchovu je nezbytné podporovat, jelikož rozvíjí jednu ze složek osobnosti, a to osobnost mravní. Toto je předpoklad pro růst a vývoj jedinců, kteří budou ve společnosti prosazovat prosociální normy chování. Ty jsou potřebné pro zlepšení klimatu ve společnosti v souladu s humanistickými, demokratickými a multikulturními zásadami. Jedinci, kteří jsou v tomto duchu ovlivnění, jsou nadějí pro budoucnost lidstva, jelikož předpokládáme výchovu jejich dětí a ovlivnění jejich okolí ve jménu výše zmíněných myšlenek a zásad.

Všechno vychází od člověka, dobře vychovaného a vzdělaného, ten pak napraví celou společnost a pokud se napraví společnost, napraví se i celý svět. (Jan Ámos Komenský)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Editor Emerich Coreth. Překlad Karel Šprunk. Praha: Zvon, 1994, 292 s. Dějiny filosofie (Nakladatelství Olomouc), 5. ISBN 80-711-3111-3.
- [2] ARISTOTELÉS, . *Etika Nikomachova*. 2., rozš. vyd. Překlad Antonín Kříž. Praha: P. Rezek, 1996, 493 s. ISBN 80-901-7967- 3.
- [3] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika (Vybrané problémy)*, Polygrafické stredisko UK v Bratislave, 1994, ISBN 80-223-0817-X.
- [4] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Public promotion, s. r. o., 2008. ISBN 976-80969944-0-3.
- [5] BAKOŠOVÁ Zlatica. *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2013. ISBN 978-80-8105-514.
- [6] BALVÍN, Jaroslav. *Sociální pedagogika a její dvě české osobnosti: Miroslav Dědič a Přemysl Pitter*. Praha: Radix, spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-87573-13-6.
- [7] BALVÍN, Jaroslav, PROKAIOVÁ, Julia. *Pedagogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce, sociální pedagogiky a andragogiky*. Praha: Hnutí R, 2013. ISBN 978-80-86798-24-0
- [8] Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona* : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985. ISBN 80-85810-37- 9.
- [9] BREZINKA, Wolfgang. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1996, s. 213. ISBN 80-7113-169-5.
- [20] ČAPKA, František. *Stručná historie států – Morava*. Praha: Libri, 2003, s. 159. ISBN 80-7277-186-8.
- [31] DELLA CASA, Giovanni, *Il Galateo: Or, the Rules of Polite Behavior*. Univ of Chicago Pr, 2013, ISBN: 9780226010977
- [42] DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5039-2
- [53] FEARN, Nicholas. *Jak a o čem přemýšlejí filozofové*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-717-8784-1.

- [64] FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1. A-G. Praha: Academia, 1985. 900 s. ISBN 80-200-0797-0.
- [75] GABRIEL, Jiří. *Slovník českých filozofů*. V Brně: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 8021018402.
- [86] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4.,rozš.vyd.Bratislava: Vydavateľstvo UK. ISBN 798-80-223-2391-8.
- [97] HEIDBRINK, H., *Psychologie morálního vývoje*. Portál, 1997, ISBN: 80-7178-154-1.
- [108] HOBBS, Thomas. *Leviathan neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*. Praha: Melantrich, 1941, 375 s., il.
- [119] HROMÁDKA, Josef Lukl. *Don Quijote české filosofie Emanuel Rádl 1873-1942*. 3. vyd. Brno: L. Marek, 2005. ISBN 80-86263-66-5.
- [20] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3..
- [21] JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 281. ISBN 80-7178-535-0. [8]
- [22] JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.
- [23] JÚVA, Vladimír a Vladimír JÚVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 1997, s. 76. ISBN 80-85931-43-5
- [24] KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Vyd. 1. Překlad Ladislav Menzel. Praha: Svoboda, 1990, 135 s. Filozofické dědictví. ISBN 80-205-0152-5.
- [25] KASPER, Tomáš, Naděžda PELCOVÁ a Sławomir SZTOBRYN, ed. *Úloha osobností a institucí v rozvoji vzdělanosti v evropském kontextu: (prezentace školství a vzdělanosti)*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2286-6.
- [26] KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
- [27] KORIM, Vojtech. a kol. *Prameny etickej výchovy v európskom kontextě PF UMP Banská Bystrica*, 2008, ISBN: 978-80-8083-661-0
- [28] LINVILLE, M., *Je vše dovoleno? Návrat domů* 2003, ISBN: 80-7255-081-0

- [29] MILL, John Stuart. *Utilitarismus*. Vyd. 1. Překlad Karel Šprunk. Praha: Vyšehrad, 2011, 182 s. sv. 13. ISBN 978-807-4291-401.
- [30] MÜHLPACHR, Pavel. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2003.
- [312] Ottův slovník naučný: *Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. 11. díl. Hédypathie - Hýždě. 1. vyd. Praha: Otto, 1897, 1066 s.
- [32] PASÁK, Tomáš. *Přemysl Pitter: Život a dílo : Sborník referátů a diskusních příspěvků z mezinár.semináře konaného dne 27.3.1993 v Pedag.muzeu J.A.Komenského v Praze*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 1994. ISBN 80-901461-1-2.
- [33] PLATÓN, . *Listy*. 3. vyd. Překlad František Novotný. Praha: [Institut pro středoevropskou kulturu a politiku], 1996, 103 s. Oikúmené. ISBN 80-860-0508-9.
- [34] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [35] RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, 514 s. ISBN 80-722-0063-1.
- [36] SANDEL, Michael J. *Justice: what's the right thing to do?*. 1st pbk. ed. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2010, 308 p. ISBN 978-037-4532-505.
- [37] SMEJKAL, Vladimír; BACHRACHOVÁ, Hana. *Lexikon společenského chování: Třetí, zcela přepracované vydání*. Praha: Grada, 2002. 264 s. ISBN 80-247-0209-6.
- [38] SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Praha: Scriptum Vyšehrad, 2001. 390 s. ISBN 80-7021-713-8.
- [39] SVOBODOVÁ, Z. MUCHOVÁ, L. KOHOUT, L. PALOUŠ, R. *K etické výchově*. Nakladatelství Milada Karez, Praha, 2011, ISBN: 978-80-905117-0-5
- [40] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. 2. rozš. vyd. Praha: Zvon, 1992, 559 s. ISBN 80-711-3058-3.
- [41] ŠPAČEK, Ladislav. *Nová velká kniha etikety*. Praha: Mladá fronta, 2008. 288 s. ISBN 978-80-204-1954-5.
- [42] ŠRONĚK, Ivan. *Diplomatický protokol a praktické otázky společenské etikety*. Praha: Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova, 2002. 166 s. ISBN 80- 246-0247-4.

- [43] THATCHER, Margaret. *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*. Přeložil Eduard GEISSLER. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-089-3.
- [44] VEBROVÁ, Jitka a Tomáš KRAJÍČEK. *Slovník cizích slov*. Praha: Plot, 2006. ISBN 80-86523-77-2
- [45] WHITEHEAD, Alfred North a Karel VRÁNA. *Process and reality ; an essay in cosmology: (dva rozhovory)*. corr. ed. Překlad Jan Sokol. New York [u.a.]: Free Pr, 1978, 65 s. ISBN 00-293-4570- 7.

Internetové zdroje:

- [13] Biografie | Eliška Hašková Coolidge. *Eliška Hašková Coolidge* [online]. Copyright © 2015, Eliška Hašková Coolidge [cit. 15-04-2019]. Dostupné z: <http://www.ehc.cz/biografie/>
- [2] Etická výchova jako nový vyučovací předmět [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/eticka-vychova-moderni-ceske-dejiny-badatelske-aktivity-a?highlightWords=etick%C3%A1+v%C3%BDchova>
- [3] Etická výchova se učí již na 500 školách [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/eticka-vychova-se-uci-jiz-na-500-skolach-1?highlightWords=etick%C3%A1+v%C3%BDchova>
- [4] LEGGETT, Christopher. *The Ford Pinto case*. [online]. [cit. 2019- 03-10]. Dostupné z: <http://users.wfu.edu/palmitar/Law&Valuation/Papers/1999/Leggett Pinto.html>
- [5] PRÁŠIL, Matěj. *Filosofie je i pro „obyčejné lidi“, ale nemá se nikomu nutit, říká filosof Jan Sokol*. *student.e15.cz* [online]. 1993 [cit.2019-04-02] Dostupné z <https://www.e15.cz/the-student-times/jan-sokol-filosofie-je-i-pro-obycejne-lidi-ale-nema-se-nikomu-nutit-1290546>
- [6] SANDAL, Michael. *Justice: What's The Right Thing To Do?*. [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <http://www.justiceharvard.org/2011/03/episode-01/#watch>
- [7] Studie Philip Morris [online]. Copyright© [cit. 15-04-2019]. Dostupné z: web.archive.org/web/20011105203845/http://tobaccofreekids.org/reports/philipmorris/pmcezechstudy.pdf

[8]Šikana učitelky [online]. Copyright © [cit. 10-04-2019]. Dostupné z: http://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/soud-sikana-trebesin.A161207_150926_krimi_cen

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ASET Adopt a School for Ethics and Trust.

EV Etická výchova.

MŠMT Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy.

SOŠ Střední odborná škola.

SŠ Střední škola.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Oblíbenost předmětu Etická výchova – muži	42
Graf 2 - Oblíbenost předmětu Etická výchova – ženy	42
Graf 3 - Důvody oblíbenosti – muži	44
Graf 4 - Důvody oblíbenosti – ženy.....	44
Graf 5 - Vyjádření důležitosti témat etické výchovy – muži.....	46
Graf 6 - Vyjádření důležitosti témat etické výchovy – ženy	47
Graf 7 - Neoblíbenost témat etické výchovy – muži	49
Graf 8 - Neoblíbenost témat – ženy	49
Graf 9 - Vysvětlování, výklad, přednáška	51
Graf 10 - Skupinová diskuse, rozhovor, dialog	52
Graf 11 - Hra.....	53
Graf 12 - Grafické, výtvarné a hudební aktivity	54
Graf 13 - Pohybové a pracovní aktivity.....	55
Graf 14 - Písemné aktivity	56
Graf 15 - Pozorování.....	57
Graf 16 - Hraní rolí	58
Graf 17 - Oblasti využití etické výchovy.....	60
Graf 18 - Názor na vliv Etické výchovy na vztahy ve třídě	61
Graf 19 - Názor na využitelnost poznatků z Etické výchovy v běžném životě	62

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Výzkumný vzorek respondentů podle pohlaví a věku	40
Tabulka 2 - Výzkumný vzorek respondentů podle pohlaví a místa bydliště.....	40
Tabulka 3 - Výzkumný vzorek respondentů podle pohlaví a typu školy	40
Tabulka 4 - Statistické vyjádření dat o zkoumaném vzorku.....	41
Tabulka 5 - Oblíbenost předmětu Etická výchova.....	41
Tabulka 6 - Statistické vyjádření dat o zkoumaném vzorku.....	43
Tabulka 7 - Důvody oblíbenosti	43
Tabulka 8 – Vyjádření důležitosti témat etické výchovy	45
Tabulka 9 - Neoblíbenost témat Etické výchovy	48
Tabulka 10 - Vysvětlování, výklad, přednáška.....	51
Tabulka 11 - Skupinová diskuze, rozhovor, dialog	52
Tabulka 12 - Hra	53
Tabulka 13 - Grafické, výtvarné a hudební aktivity	54
Tabulka 14 - Pohybové a pracovní aktivity	55
Tabulka 15 - Písemné aktivity	56
Tabulka 16 - Pozorování.....	57
Tabulka 17 - Hraní rolí	58
Tabulka 18 - Vliv etické výchovy na život studentů	60
Tabulka 19 - Názor na vliv Etické výchovy na vztahy ve třídě.....	61
Tabulka 20 - Názor na využitelnost poznatků z Etické výchovy v běžném životě	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Vážený studente,

předkládám Ti dotazník, jehož cílem je zjistit Tvé názory a postoje k volitelnému předmětu etická výchova. Vyplnění dotazníku je dobrovolné a anonymní. Získané informace budou výhradně použity pro vypracování diplomové práce. Požádám Tě o pravdivé, upřímné a zodpovědné zodpovězení všech otázek.

V jednotlivých položkách označ Tobě nejbližší odpověď. Pokud nabízené odpovědi nevyjadřují Tvůj názor anebo se jedná o otázku s volnou odpovědí, dopiš je. Požádám tě o dodržování instrukcí u jednotlivých otázek.

Vážím si tvé spolupráce. Děkuji za ochotu a věnovaný čas.

Bc. Marie Ronzová

1. Pohlaví

- muž
- žena

2. Věklet (doplň)

3. Navštěvuješ

- gymnázium
- střední odbornou školu

4. Bydlíš

- vesnice
- město

5. Etickou výchovu považuješ za předmět:

- velmi oblíbený
- oblíbený
- neutrální
- neoblíbený
- velmi neoblíbený

6. Pokud je etická výchova oblíbeným předmětem, je to proto, že....

- hodiny etické výchovy jsou velmi zajímavé
- rozvíjí Tvoje morální vědomí a jednání
- je to „volná“ hodina, na které nemusíš moc dělat a nezkouší se
- jiné.....
-
-

7. Jaká témata etické výchovy považuješ za důležitá (označ maximálně 3)

- jak se správně/úspěšně chovat
- jak hodnotit (vážit si) sebe a druhých lidí
- jak být tvořivý a iniciativní
- jak umět projevit a ovládat své city
- jak být empatický a umět pochopit druhého
- jak být asertivní (jak se umět slušným a čestným způsobem prosadit)
- jak si vybrat své vzory/idoly a jak se stát vzorem pro ostatní
- pomoc, darování, dělení se, spolupráce
- vztahy k jiným národnostním, náboženským a rasovým skupinám, problémy globálního a světového míru
- význam svědomí a cností v životě, co je dobro a co zlo
- jak úspěšně hospodařit s penězi
- význam náboženství ve společnosti
- rodina-význam rodiny, vztahy a problémy v rodině
- jak se zodpovědně připravit na rodičovství a manželství
- jak se chovat zodpovědně k životnímu prostředí

8. Označ témata, kterým by ses chtěl věnovat v hodinách etické výchovy nejméně. (označ maximálně 3)

- jak se správně/úspěšně chovat
- jak hodnotit (vážit si) sebe a druhých lidí
- jak být tvořivý a iniciativní
- jak umět projevit a ovládat své city
- jak být empatický a umět pochopit druhého
- jak být asertivní (jak se umět slušným a čestným způsobem prosadit)
- jak si vybrat své vzory/idoly a jak se stát vzorem pro ostatní

- pomoc, darování, dělení se, spolupráce
- vztahy k jiným národnostním, náboženským a rasovým skupinám, problémy globálního a světového míru
- význam svědomí a cností v životě, co je dobro a co zlo
- jak úspěšně hospodařit s penězi
- význam náboženství ve společnosti
- rodina-význam rodiny, vztahy a problémy v rodině
- jak se zodpovědně připravit na rodičovství a manželství
- jak se chovat zodpovědně k životnímu prostředí

9. Jaká témata Ti v hodinách etické výchovy chybí a chtěl by si je zařadit?

.....

.....

.....

.....

.....

10. Seřad' metody etické výchovy podle oblíbenosti. (číslo 8 vyjadřuje „nejvíce oblíbený“ a číslo 1 „nejméně oblíbený“)

vysvětlování, výklad, přednáška učitele	
skupinový rozhovor, dialog, diskuze	
hra	
grafické, výtvarné a hudební aktivity	
pohybové a pracovní aktivity	
pisemné aktivity (slohové a jiné)	
pozorování (např. sledování filmů k tématu)	
hraní rolí (scénky, situace)	

11. Jak by jsi vylepšil hodiny etické výchovy?

.....

.....

.....

.....
.....

12. Ovlivňují poznatky z hodin etické výchovy Tvůj život?

- ano
- ne

13. Pokud poznatky z etické výchovy ovlivňují Tvůj život tak jak?

.....
.....
.....
.....
.....

14. Myslíš si, že má výuka etické výchovy dobrý vliv na vztahy ve třídě?

- ano
- ne

15. Znalosti a poznatky z předmětu etická výchova považuji v soukromém životě za

- velmi dobře využitelné
- dobře využitelné
- částečně využitelné
- nevyužitelné